

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De geheimhoudingsplicht en het verschoningsrecht van de advocaat

Een onderzoek naar het beginsel van vertrouwelijkheid tussen advocaat en cliënt in rechtsvergelijkend perspectief

Fanoy, N.A.M.E.C.

Publication date

2017

Document Version

Other version

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Fanoy, N. A. M. E. C. (2017). *De geheimhoudingsplicht en het verschoningsrecht van de advocaat: Een onderzoek naar het beginsel van vertrouwelijkheid tussen advocaat en cliënt in rechtsvergelijkend perspectief*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

De rol en de specifieke kenmerken van de advocaat in Nederland, Frankrijk en Engeland

2.1 Inleiding

In Nederland wordt de vertrouwelijkheid tussen de advocaat en zijn cliënt beschermd door het beroepsgeheim van de advocaat en het daaraan gekoppelde verschoningsrecht. Het beroepsgeheim van de advocaat vloeit voort uit de aard van het door hem uitgeoefende beroep. Dat dit beroepsgeheim vervolgens wordt afgedekt door een beroep op het verschoningsrecht is van oudsher gekoppeld aan de rol van de advocaat in de samenleving en de specifieke kenmerken van het beroep advocaat. Ook het *secret professionnel* in Frankrijk en het *legal professional privilege* in Engeland zijn gekoppeld aan de rol, de specifieke kenmerken en de beroepsuitoefening van de advocaat.

Om de grondslag, de functie, de omvang en de reikwijdte van het beginsel van vertrouwelijkheid tussen de advocaat en de cliënt goed over het voetlicht te kunnen brengen, zal ik in dit hoofdstuk eerst stilstaan bij de rol en 'de aard van het beroep' van de advocaat.

In par. 2.2, 2.3 en 2.4 zal ik respectievelijk voor Nederland, Frankrijk en Engeland in hoofdlijnen een beeld schetsen van het beroep advocaat, zoals dat werd en wordt gereguleerd en uitgeoefend. In par. 2.2 en 2.3 concentreer ik mij met name op de periode vanaf het begin van de 19e eeuw tot de huidige tijd, omdat de organisatie van de advocatuur in Nederland en Frankrijk zoals wij die vandaag kennen haar grondslag heeft in de in die tijd tot stand gekomen regelingen. Voor Frankrijk zal ik ook in grote lijnen de ingrijpende wijzigingen in de advocatuur die in de tweede helft van de 20ste eeuw zijn ingezet weergeven. In par. 2.4 ga ik kort in op de historische tweedeling in de Engelse advocatuur. Daarnaast zal ik voor

Engeland met name ingaan op de belangrijke ontwikkelingen in de advocatuur vanaf het einde van de 20ste eeuw. In par. 2.5 volgt een conclusie.

2.2 De advocaat in Nederland

2.2.1 Inleiding

In deze paragraaf zal ik in hoofdlijnen het beroep advocaat in Nederland beschrijven. Ik betrek daarbij regelgeving die dateert van het begin van de 19e eeuw. Dit is de tijd van de Nederlandse codificatie en ook de periode waarin door de rechter voor het eerst met zoveel woorden aan de advocaat een beroep op het verschoningsrecht werd toegekend. Aan de orde zullen komen de rol die de advocaat is toebedacht in de rechtsbedeling en de specifieke kenmerken van het beroep van advocaat, vandaag de dag aangeduid als kernwaarden. Ook zal ik een overzicht geven van de wet- en regelgeving die het beroep van de advocaat reguleren en de regels die de verhouding tussen de advocaat en zijn cliënt beheersen. Daarnaast zal ik aandacht besteden aan de normering en wijze van toetsing van advocatengedrag, het gedrags- en tuchtrecht.

2.2.2 Decreet van 1810 en Reglement III

De organisatie van de moderne advocatuur in Nederland is terug te voeren tot de regeling ervan ten tijde van de invoering van de eerste Nederlandse wetgeving in 1838.

Het was ironisch genoeg Napoléon die de eerste bouwstenen legde voor de huidige organisatie van de Nederlandse advocatuur.¹⁹ Ironisch, omdat hij niet bepaald bekend stond om zijn voorliefde voor advocaten en zich over deze beroepsgroep bij voorkeur uitliet in termen als ‘*avocasserie*’.²⁰ Advocaten in Frankrijk waren al lang voor de revolutie van 1790 georganiseerd in plaatselijke orden van advocaten, die bestuurd werden door een raad van afgevaardigde advocaten, met aan het hoofd de deken (*batonnier*).²¹ De raad had bevoegdheden op het gebied

19. Literatuur over de geschiedenis van de advocatuur vanaf deze periode: Henssen 1998. Martyn e.a. 2009. Banner & Sanders 2011.

20. De Haan 1961, p. 185 en 186, hetgeen zowel met ‘spitsvondigheid’ als met ‘chicaneren’ of ‘muggenzifterij’ vertaald kan worden.

21. Banner & Fanoy 2011, p. 9. Sanders 2011, p. 16–21. Benichou 2011, p. 48. Ozanam 2008, p. 3 en 4. Het woord *batonnier* is afgeleid van de *baton*, de staf met een beeltenis van de beschermheilige van de plaatselijke advocaten.

van toelating tot de advocatuur, toezicht op de naleving van regels en het handhaven van beroepsnormen; bevoegdheden die destijds ten aanzien van de advocaten in de lage landen berustten bij de rechterlijke macht.²² Als gevolg van de Franse revolutie waren de orden van advocaten opgeheven, evenals alle corporaties en gilden. Het werd advocaten bij decreet van 2 september 1790 verboden zich te organiseren en beroepshalve een kostuum te dragen.²³

Bij de in 1804 door Napoléon aangenomen *Wet van 22 ventôse an XII* (1804) werden de orden van advocaten weer in ere hersteld.²⁴ Deze wet werd vervolgens uitgewerkt in het Keizerlijk Decreet van 14 december 1810 (hierna: Decreet 1810), dat een reglement op de uitoefening van het beroep advocaat en de discipline van de balie bevatte.²⁵ Dit reglement sloot aan bij de gilde-achtige organisatie van de orden van advocaten zoals die in Frankrijk onder het *ancien régime* had bestaan.

Nadat Nederland in 1810 door Frankrijk was ingelijfd, kreeg deze wet en het daarop gebaseerde Decreet 1810 in ons land rechtstreekse werking.²⁶ Dit betekende voor advocaten in Nederland een breuk met de voorheen geldende regelingen en het begin van een advocatuur die op Franse leest was geschoeid. Het concept van min of meer zelfstandige plaatselijke organisaties van advocaten was hier nieuw.²⁷ Vóór 1810 was er in de Noordelijke Nederlanden geen algemene regeling die gold voor de advocatuur.²⁸ De positie van advocaten bij de stedelijke rechtscolleges en de gewestelijke hoven berustte voorheen grotendeels op de door deze instellingen vastgestelde instructies, ordonnanties en resoluties.²⁹ Het Decreet 1810 bleef van kracht tot aan de Nederlandse codificatie in 1838. In dit Decreet 1810 was tegemoet gekomen aan de vrees van Napoléon voor een te grote autonomie van de orde.³⁰ Uit het Decreet vloeide een stevige staatsbemoediging met de samenstelling en de werkwijze van de orde van advocaten voort.³¹

22. Ozanam 2008, p. 4. Sanders 2011 p. 16–17. Salomonson, p. 36–37. Huijbrecht, Scheffers, Scheffers – Hofman 1996, p. 15 en 20. Rutgers 1977, p. 173. Wackie Eysten 1991, p. 109.

23. Art. 10, *Décret de l'assemblée constituante du 2 septembre 1790 sur l'organisation judiciaire*, in: Liouville 1859, p. 107. Nijgh 1975, p. 178. Sanders 2011, p. 21 en 22.

24. Art. 29 van de *loi relative aux écoles de droit*, wet van 22 ventôse, an XII (13 maart 1804), *Bulletin des Lois*, 355, nr. 3678. Sanders 2011, p. 24. Nijgh 1975, p. 180.

25. *Décret Impérial contenant Règlement sur l'exercice de la profession d'Avocat, et la discipline du Barreau, du 14 décembre 1810*, *Bulletin des Lois*, 332. Fortuyn 1841, p. 238–239.

26. Zie keizerlijk decreet van 19 april 1811, *Bulletin des Lois*, 364, waarbij het Decreet 1810 met ingang van 1 juli 1811 van kracht werd in de Hollandse departementen. Fortuyn 1839, p. 11, 71 en 75. Sanders 2011, p. 33.

27. Rutgers 1977, p. 173. Wackie Eysten 1991, p. 110.

28. Le Bailly & Brood 2009, p. 73. Van der Feen 1841, p. 89.

29. Van Kuyk 1920, p. 177. Sanders 2011, p. 16–17. Rutgers 1977, p. 172.

30. Rutgers 1977, p. 172 en 173. Appleton 1923, p. 46 en 47.

31. Jansen 2009, p. 169. Sanders 2011, p. 27. Zie hierna ook par. 2.3.2.

In 1838 trad in Nederland een aantal nieuwe, nationale wetboeken in werking, waaronder de Wet met betrekking tot de rechterlijke organisatie (hierna: Wet RO).³² De op grond van de Wet RO ingestelde Hoge Raad kreeg de opdracht om (onder meer) een reglement van orde voor advocaten en procureurs te maken.³³ Het aldus tot stand gekomen ‘Reglement van orde en discipline voor de Advocaten en Procureurs’ (hierna: Reglement III), waarvan de inhoud sterk overeenkwam met het Decreet 1810, gaf een eerste Nederlandse wettelijke basis aan de nieuwe organisatie van de advocatuur.³⁴

Het Reglement bevatte onder meer bepalingen omtrent toelatingsvereisten (vooral opleidingsvereisten), domicilievereisten en (beperkte) territoriale bevoegdheden, de beëdiging, incompatibiliteiten (bijv. met het beroep van procureur) en bepalingen omtrent de samenstelling, taken en bevoegdheden van de raad van toezicht en discipline. De raad van toezicht en discipline was belast met de zorg voor de eer van de stand van de advocaten, het houden van toezicht op de beroepsmatige handelingen van advocaten en de tuchtrechtspraak (‘het weren en beugelen van inbreuken en misslagen’).³⁵ Hoewel het Reglement de bevoegdheden van de balie uitbreidde met tuchtrechtspraak in eerste aanleg, bleef de balie onder de ‘voogdij’ van de rechterlijke macht en was ze verre van autonoom. Rechterlijke colleges benoemden de leden van de raad van toezicht en discipline en in vergaderingen mochten alleen onderwerpen ter sprake komen die op de convocatie stonden vermeld.³⁶ Het Reglement III is een aantal keer gewijzigd, maar tot aan de inwerkingtreding van de Advocatenwet in 1952 zijn de ‘Napoleontische trekken’ nooit geheel verdwenen.³⁷

2.2.3 De Advocatenwet 1952

De invoering van de Advocatenwet in 1952 betekende het einde van de decentrale organisatie van de advocatuur in Nederland. In 1915 was al vanuit de behoefte aan een eigen vereniging de landelijke Nederlandsche Advocaten-Vereeniging (NAV) opgericht, die zich ten doel stelde op te treden als orgaan voor de bij haar

32. KB van 10 april 1838, *Stb.* 12. Met ingang van 1 oktober 1838 traden het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Koophandel, het Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering, het Wetboek van Strafvordering, de Wet Algemene Bepalingen en de Wet RO in werking.

33. Art. 2 van KB van 10 april 1838, *Stb.* 12.

34. Bij KB van 14 september 1838, *Stb.* 36 werd Reglement III vastgesteld en goedgekeurd.

35. Art. 11 Reglement III. Rutgers 1977, p. 183.

36. Art. 9 en 19 Reglement III. Rutgers 1977, p. 183, 184.

37. Rutgers 1977, p. 187. Bannier & Fanoy 2011, p. 10. Sanders 2011, p. 42 – 44.

aangesloten Nederlandse advocaten.³⁸ Het lidmaatschap van de NAV was echter vrijwillig en de vereniging omvatte lang niet alle advocaten.

Met name in de periode gedurende en vlak na de Tweede Wereldoorlog bleek dat een steeds groter wordende groep advocaten kritiek had op het vrijwillige karakter van de organisatie, het gebrek aan samenhang tussen de verschillende balies en het ontbreken van een gezaghebbende centrale leiding binnen de advocatuur.³⁹ De door het bestuur van de NAV op 7 november 1942 benoemde Commissie Drost stelde in een onderzoeksrapport een aantal verbeteringen voor.⁴⁰ De verbeteringen die de Commissie voor ogen stonden werden verwerkt in een ontwerp-wet, die uiteindelijk aan de wieg heeft gestaan van de in oktober 1952 in werking getreden Advocatenwet.⁴¹ Per 1 oktober 1952 was de Nederlandse Orde van Advocaten (hierna: NOvA) een feit.⁴²

De NOvA werd een publiekrechtelijke beroepsorganisatie, waarvan alle advocaten verplicht lid waren en dat de bevoegdheid kreeg bindende regelingen voor te schrijven. Ook werd in de Advocatenwet het tuchtrecht (opnieuw) geregeld. Sinds de invoering van de Advocatenwet in 1952 zijn zowel het beroep van advocaat als de samenleving waarvan de advocaat deel uit maakt, ingrijpend gewijzigd.⁴³ Dit heeft er toe geleid dat de Advocatenwet in de loop der jaren meerdere malen is gewijzigd.⁴⁴ De laatste omvangrijke wetswijziging is in werking getreden op 1 januari 2015.⁴⁵

38. Bannier & Fanoy 2011, p. 11, 27 en 28.

39. Jaarverslag van de NAV, uitgebracht op de algemene ledenvergadering van 15 december 1945, *Adv.bl.* 1945, p.6.

40. De commissie was vernoemd naar haar voorzitter, de Rotterdamse deken mr. J. Drost. Bannier & Fanoy 2011, p. 28. Henssen 1998, p. 177. De Commissie had als taak het bestuderen van vraagstukken die de organisatie van de balie raakten. Het eindrapport werd in het *Advocatenblad* van 15 april 1946 gepubliceerd. Bannier & Fanoy 2011, p. 29.

41. Ontwerp-wet: *Adv.bl.* 1946-5, p. 82-99. Zie hierover en over de parlementaire behandeling: Bannier & Fanoy 2011, p. 29-37. Henssen 1998, p. 179-190.

42. Wet van 23 juni 1952 houdende instelling van de Nederlandse orde van advocaten alsmede regelen betreffende orde en discipline voor de advocaten en procureurs (Advocatenwet), *Stb.* 1952, 365. Inwerkingtreding: 1 oktober 1952, *Stb.* 1952, 426.

43. *Kamerstukken II*, 2009/10, 32 382, nr. 3, par. 3.

44. Voor een overzicht van de belangrijkste wijzigingen van de Advocatenwet die tot en met 2005 zijn doorgevoerd: Bannier & Fanoy 2011, p. 37-39.

45. Wet van 1 oktober 2014 tot aanpassing van de Advocatenwet en enige andere wetten in verband met de positie van de advocatuur in de rechtsorde en herziening van het toezicht op advocaten (Wet positie en toezicht advocatuur), *Stb.* 2014, 354. Inwerkingtreding: 1 januari 2015, *Stb.* 2014, 429.

2.2.4 Huidige regelgeving en organisatie in hoofdlijnen

Wetgeving

De Advocatenwet is de “basiswet” voor de beroepsuitoefening van de advocaat en de organisatie van de advocatuur. De wet geeft met name regels over de toelatings- en opleidingsvereisten van de advocaat, de organisatie van de beroepsgroep en de taken en bevoegdheden van haar organen, het toezicht op advocaten en de tuchtrechtspraak.

De titel van advocaat is strafrechtelijk beschermd.⁴⁶ Tot het voeren van die titel is uitsluitend gerechtigd degene die als advocaat binnen Nederland is ingeschreven en degene die buiten Nederland tot het voeren van een overeenkomstige titel bevoegd is. De opleidingsfase voor beginnende advocaten bestaat uit een praktijkgedeelte, de driejarige stage, en een theoriegedeelte, de beroepsopleiding die wordt afgesloten met examens in bepaalde onderdelen.⁴⁷

Alle in Nederland ingeschreven advocaten vormen samen de NOvA.⁴⁸ Er zijn zowel een landelijke orde als plaatselijke ordes van advocaten. In ieder arrondissement bevindt zich een plaatselijke orde. De landelijke orde, een PBO, wordt bestuurd door de algemene raad met als voorzitter de landelijk deken.⁴⁹ De plaatselijke ordes worden bestuurd door de raden van orde.⁵⁰ Het college van afgevaardigden is het parlement van de orde, waarin de afgevaardigde advocaten inspraak hebben in de gang van zaken van de orde.⁵¹

In ieder arrondissement is er een plaatselijk deken die tevens voorzitter is van de lokale raad van de orde.⁵² De belangrijkste taak van de deken is het houden van toezicht op de naleving van de regels door advocaten.⁵³ Daarnaast heeft de deken een belangrijke rol in het tuchtrecht voor advocaten.⁵⁴ Sinds 1 januari 2015 ziet een college van toezicht toe op de werking van het toezicht en de klachtbehandeling

46. Vanaf 1968, zie Wet van 16 maart 1968, *Stb.* 1968, 161. Art. 435 Sr jo art. 9a Advocatenwet.

47. Art. 9b en 9c Advocatenwet. Nadere voorschriften met betrekking tot de advocatenstage en de beroepsopleiding zijn te vinden in H3 van de Verordening op de advocatuur (Voda). Vanaf 1955 kwam er een verplichte stage en vanaf 1989 een beroepsopleiding. Henssen 1998, p. 195-203, 248-252. Bannier & Fanoy 2011, p. 65-76.

48. Art. 17 lid 1 Advocatenwet.

49. Zie voor de taken en bevoegdheden van de algemene raad art. 18, 26, 27, 31, 32 en 33 Advocatenwet.

50. Zie voor de taken en bevoegdheden van de raden van orde art. 22, 26, 31 en 32 Advocatenwet.

51. Zie voor de taken en bevoegdheden van het college van afgevaardigden art. 19, 28 en 32 Advocatenwet.

52. Art. 22 Advocatenwet.

53. Dit is zo met ingang van 1 januari 2015. Art. 35 lid 4 jo 45a Advocatenwet. Overige taken van de deken vindt men bijv. in art. 35, 37 en 38 Advocatenwet.

54. Zie hiervoor met name art. 46c t/m f, 60ab en 60c Advocatenwet.

door de deken.⁵⁵ Ten slotte is er nog een raad van advies, bestaande uit maatschappelijk vooraanstaande personen die in meerderheid niet tot de advocatuur behoren.⁵⁶ Deze raad is door de orde ingesteld om kritiek op de legitimatie van de orderregelgeving te pareren.⁵⁷

De wettelijke grondslag voor het tuchtrecht van advocaten is neergelegd in art. 46 Advocatenwet. Hierin zijn de normen neergelegd waaraan advocatengedrag wordt getoetst. In deze bepaling volgt dat advocaten de belangen van hun cliënten zorgvuldig moeten behartigen, de verplichtingen uit de Advocatenwet, de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) en de Verordening op de advocatuur (Voda) moeten naleven en zich ook overigens als een behoorlijk advocaat moeten gedragen. De open normen van art. 46 Advocatenwet worden onder meer ingevuld door de gedragsregels voor advocaten.

Klachten tegen advocaten worden ingediend bij de deken van de orde waartoe de advocaat behoort.⁵⁸ De raad van discipline beoordeelt als tuchtrechter in eerste aanleg de klachten.⁵⁹ Hoger beroep tegen beslissingen van de raden van discipline worden ingesteld bij de hoogste tuchtrechter: het Hof van Discipline.⁶⁰ Als een klacht gegrond wordt bevonden kunnen de volgende maatregelen worden opgelegd: waarschuwing, berisping, geldboete, (voorwaardelijke) schorsing voor maximaal een jaar en schrapping van het tableau.⁶¹

Verordeningen, richtlijnen en reglementen

Het college van afgevaardigden heeft als taak om in het belang van een goede praktijkuitoefening voor alle advocaten verbindende verordeningen vast te stellen.⁶²

Sinds 1 januari 2015 is er, met het oog op de kenbaarheid en vermindering van regels, nog slechts één verordening: de Verordening op de advocatuur (Voda).⁶³ In de Voda zijn de bestaande verordeningen geïntegreerd.

55. Art. 36a t/m c, art. 45b t/m f en art. 45h en i Advocatenwet.

56. Art. 32a Advocatenwet.

57. De kritiek was onder meer geuit in het Commissie van Wijnen rapport 2006 (zie hierna par. 2.2.7), die een verdergaand voorstel had tot het instellen van een externe regelgevende raad. Het kabinet nam dit voorstel niet over. Bannier & Fanoy 2011, p. 48.

58. Art. 46c Advocatenwet.

59. Zie voor de samenstelling van de raad van discipline art. 46b en art. 47 lid 1 Advocatenwet.

60. Zie voor de samenstelling van het Hof van Discipline art. 51 lid 1 en 56 lid 4 Advocatenwet.

61. Art. 48 lid 2 Advocatenwet.

62. Art. 28 en 29 Advocatenwet.

63. Besluit van het college van afgevaardigden van 4 december 2014 tot vaststelling van de verordening op de advocatuur, <http://regelgeving.advocatenorde.nl/content/verordening-op-de-advocatuur> (laatst geraadpleegd op 27 december 2016).

Ook de diverse organen van de orde kunnen richtlijnen vaststellen en besluiten nemen waarin aanbevelingen aan de leden worden gedaan of beleidsregels worden vastgelegd met betrekking tot specifieke onderwerpen.⁶⁴ De orde kent ook een aantal interne huishoudelijke en organisatorische reglementen.

Gedragsregels

‘Deze regels brengen normen onder woorden, die naar de heersende opvatting in de kring der advocaten behoren te worden in achtgenomen bij de uitoefening van het beroep van advocaat. Zij vormen niet de vastlegging van het voor advocaten geldende tuchtrecht (...).’

Deze passage staat in de inleiding bij de in 2016 nog geldende versie van de gedragsregels voor advocaten.⁶⁵ De gedragsregels geven dus regels die aangeven hoe een advocaat zich behoort te gedragen bij de uitoefening van zijn beroep.⁶⁶ Deze regels zijn, op enkele uitzonderingen na, niet opgenomen in een verordening en hebben ook niet de bindende kracht van een verordening.⁶⁷ Zij geven weer hoe in een bepaalde tijd door de beroepsgroep over verschillende onderwerpen wordt gedacht.⁶⁸ Ze vormen voor advocaten een leidraad en een nadere invulling van de in art. 46 Advocatenwet opgenomen tuchtrechtelijke norm.

2.2.5 *Wijzen van beroepsuitoefening*

Het beeld en samenstelling van de advocatuur is in de loop der tijd, met het veranderen van de samenleving, gewijzigd.⁶⁹ Waar de meeste advocaten in de 19e eeuw nog alleen werkten, is vanaf de 20ste eeuw de nadruk komen te liggen naar meer samenwerking tussen advocaten. Er wordt melding gemaakt van de eerste geregistreerde samenwerkingen in het begin van de 20ste eeuw in Den Haag.⁷⁰ Uit een statistiek uit 1960 blijkt dat er destijds in Nederland 1946 advocaten waren

64. Voorbeelden van richtlijnen: richtlijn Klachten- en Geschillenregeling Advocatuur, Richtlijn arbeidsvoorwaarden stagiaires.

65. <http://regelgeving.advocatenorde.nl/content/gedragsregels-1992> (laatst geraadpleegd op 27 december 2016). De laatst geheel herziene versie dateert van 1992. Thans buigt een commissie zich over herziening van de gedragsregels.

66. Zie voor de totstandkoming van de Gedragsregels en de voorloper daarvan, de Eereregelen, Henssen 1998, p. 83-85 en 252-259.

67. Een uitzondering vindt men bijvoorbeeld in afdeling 7.4 Voda, afdeling 7.4. Een andere uitzondering is art. 11a Advocatenwet inzake de geheimhouding.

68. Zie ook Bannier & Fanoy 2011, p. 157, 158.

69. Ter Voert & Peters 2008, p. 18-23.

70. Blom 1961, p. 313 e.v. Blom maakt ook melding van uitzonderlijke samenwerkingen in Rotterdam en Amsterdam in de tweede helft van de 19e eeuw.

ingeschreven, waarvan ongeveer 60% van de advocaten enige vorm van een samenwerkingsverband had. Hiervan waren er slechts 20 kantoren met meer dan 6 advocaten en het grootste kantoor had 12 advocaten.⁷¹ Rond 1985 waren er 4975 advocaten, waarvan 162 kantoren met meer dan 5 advocaten. Het grootste kantoor had destijds 57 advocaten.⁷² Uit het jaarverslag van de NOvA 2015 ontleen ik de volgende gegevens: In 2015 waren er 17343 advocaten waarvan bij 21 kantoren meer dan 60 advocaten werkten. Van het totale aantal advocaten waren er 2847 eenmanskantoren.⁷³ Het grootste kantoor in 2015 telde 301 advocaten.⁷⁴

Vanaf de jaren '70 van de vorige eeuw begonnen advocatenkantoren te fuseren en onstonden langzamerhand grote tot zeer grote nationale en internationale samenwerkingsverbanden.⁷⁵ Wackie Eysten beschrijft twee fusiegolven.⁷⁶ Bij de eerste fusiegolf begin jaren '70 gingen met name bestaande, op de commerciële praktijk gerichte, advocatenkantoren met elkaar fuseren. In een aantal gevallen ging het om multidisciplinaire samenwerkingsverbanden, bijvoorbeeld met notarissen of fiscalisten. Bij de tweede fusiegolf in de negentiger jaren van de vorige eeuw lag meer de nadruk op het vormen van internationale samenwerkingsverbanden. Als factoren die tot de fusiegolven hebben geleid worden wel genoemd: economische motieven, fusies in het bedrijfsleven, de vraag vanuit de markt naar een groter aanbod aan specialistische dienstverlening en versterking van de concurrentiepositie, onder meer ten opzichte van Engelse en Amerikaanse kantoren.⁷⁷

Er zijn verschillende samenwerkingsvormen mogelijk, waarvan de meest voorkomende zijn: de maatschap, de kostenmaatschap, de nv en de bv.⁷⁸ Vandaag de dag variëren de praktijkvoeringen van advocaten enorm; er zijn heel kleine en heel grote kantoren, kantoren die een algemene praktijk voeren en kantoren die zeer gespecialiseerd zijn, kantoren met een commerciële praktijk en kantoren met een sociale praktijk en alles daar tussen in. Al de op deze kantoren werkzame

71. Blom 1961, p. 341 e.v. Bannier & Fanoy 2011, p. 82. Zie ook Wackie Eysten 1991, p. 114 en 128.

72. Jaarverslag NOvA 2015, p. 41. Wackie Eysten 1991, p. 128.

73. Jaarverslag NOvA 2015, p. 43.

74. De stand van de advocatuur en het notariaat 2016, <http://advocatiemagazine.sdu.nl/maart-2016#!de-stand-advocatuur-notariaat>, laatst geraadpleegd op 27 december 2016.

75. Henssen 1998, p. 243 e.v.

76. Wackie Eysten 1991, p. 114-120. Zie ook Henssen 1998, p. 243-248. Klijn, Kester & Huls 1992, p. 25 en 26.

77. Bannier & Fanoy 2011, p. 83. Henssen 1998, p. 243-248. Zie ook Klijn, Kester & Huls, p. 29 en 30. Blom 1961, p. 307 e.v. NOvA-rapport Commissie Leliveld 2013, p. 36 e.v.

78. Bannier & Fanoy 2011, p. 84-88.

advocaten hebben met elkaar gemeen dat ze onderworpen zijn aan dezelfde regelgeving en dat voor hen dezelfde beroepsnormen gelden.⁷⁹

Eén aspect van de advocatuur lijkt minder aan verandering onderhevig: het aspect dat advocatenwerk zowel uit adviserende werkzaamheden als uit procesgerelateerde werkzaamheden kan bestaan. In 1921 verscheen een door J.H. Telders geschreven brochure met als titel 'het beroep van advocaat'. De brochure was opgesteld op verzoek van de Leidse rechtenfaculteit en was bedoeld om studenten voor te lichten en behulpzaam te zijn in hun beroepskeuze. Het boekje geeft een beeldende beschrijving van de soort zaken waar een advocaat zich zoal mee bezig hield, variërend van de 'vaak niet aantrekkelijke kleine praktijk' van de beginnende advocaten tot en met de 'grote praktijk', die vaak was voorbehouden aan de meer gevorderden.⁸⁰ Met dit laatste werd bedoeld de praktijk in de grote handelssteden, de cassatiepraktijk en de praktijk van de drukke kantoren in de provincie, waar de advocaten ook vaak naast hun praktijk maatschappelijk betrokken waren, bijvoorbeeld door het bekleden van bestuursfuncties bij publieke of commerciële instellingen.⁸¹

Uit het boekje wordt duidelijk dat de advocatenpraktijk in hoofdzaak uit twee onderdelen bestond, die ieder een andere opstelling van de advocaat verlangden: de adviespraktijk en de procespraktijk.⁸² In het stadium van adviseren was met name de onafhankelijkheid van de advocaat van belang, terwijl bij het procederen de nadruk meer op de partijdigheid kwam te liggen.⁸³ De advocaat moest hierbij niet zijn taak uit het oog verliezen: het meewerken aan het handhaven van de rechtsorde en het 'als het kan, meewerken aan de rechtsontwikkeling'.⁸⁴

In 1964 bestaan volgens Wichers Hoeth de dagelijkse werkzaamheden van de advocaat uit 'beoordelen, adviseren en verdedigen'.⁸⁵ Wichers Hoeth benadrukt zelfs dat het raadgeven, het adviseren een van de belangrijkste taken van de advocaat is.

Tegenwoordig zijn er zowel advocaten die een gecombineerde advies- en procespraktijk hebben als uitsluitend een adviespraktijk. Onder de gebruikelijke werkzaamheden van de advocaat vallen het verzamelen, selecteren, analyseren en beoordelen van door de cliënt of door derden in het kader van de behandeling

79. Zie *Kamerstukken II*, 2009/10, 32 382, nr. 3, p. 5. Ter Voert & Peters 2008, p. 18-21. Bannier & Fanoy 2011, p. 89-91.

80. Telders 1921, 6-9.

81. Telders 1921, p. 9.

82. Telders 1921, p. 10.

83. Telders 1921, p. 10 en 14.

84. Telders 1921, p. 6 en p. 14.

85. Wichers Hoeth 1964, p. 8 en 9.

van de zaak verschafte stukken en andere informatie. Het verlenen van juridisch advies kan gericht zijn op het verduidelijken van de rechtspositie van de cliënt, maar ook op het voorkomen of oplossen van juridische problemen. Daaronder vallen zowel het opstellen en beoordelen van en het onderhandelen over diverse overeenkomsten als het bemiddelen in juridische geschillen en het bijstaan van cliënten in procedures.

Dat het verlenen van bijstand in procedures (nog steeds) als één van de kernactiviteiten van de advocaat wordt aangemerkt is eenvoudig te verklaren door het procesmonopolie van de advocaat. Er bestaat verplichte procesvertegenwoordiging door een advocaat bij civiele procedures voor de rechtbank, met uitzondering van de sector kanton, bij het gerechtshof en bij de Hoge Raad.⁸⁶ Het optreden als raadsman in strafzaken is ook voorbehouden aan advocaten.⁸⁷ Daarnaast zijn er ook advocaten, die uitsluitend in de adviespraktijk werkzaam zijn en waarvan naar mijn mening gezegd kan worden dat ze zich specialiseren in één van de kernactiviteiten van de advocaat. Een advocaat is immers niet alleen probleemoplosser, maar ook 'probleemvoorkomer'.⁸⁸

De 'uitsluitend adviserende advocaat' is echter in Nederland zowel binnen als buiten de advocatuur herhaaldelijk ter discussie gesteld.⁸⁹ De vraag die dan speelt is of een advocaat die niet of nauwelijks procedeert, dan wel geen activiteiten verricht die tot de kerntaak van de advocaat kunnen worden gerekend, nog wel het predikaat 'advocaat' verdient.⁹⁰ Deze vraag kwam aan de orde in het in 2005 uitgevoerde onderzoek van de Commissie Van Wijmen naar de rol van de advocaat in de rechtstaat.⁹¹ Zowel door de Commissie Van Wijmen als in de kabinetsreactie op het door de Commissie uitgebrachte rapport wordt de conclusie getrokken dat zowel de juridische advisering als de vertegenwoordiging van cliënten in juridische conflicten en procedures als kerntaken van de advocaat kunnen worden beschouwd.⁹²

86. Art. 79 lid 2 Rv. Art. 259 Rv. Bannier & Fanoy 2011, p. 211 e.v.

87. Art. 37 Sv. Art. 437 Sv, voor de verplichte procesvertegenwoordiging in een cassatieprocedure.

88. Fanoy 2013, p. 8.

89. Zie hierover nader par. 5.7.2 en 5.10.4.

90. Bannier 2004, p. 24. Zie ook Docters van Leeuwen 2010, p. 41.

91. Zie hierna par. 2.2.7.

92. Commissie Van Wijmen rapport 2006, p. 19. Kabinetsreactie: *Kamerstukken II* 2006/07, 30 800-VI, 13, p. 1, 7 en 11. Zie ook *Kamerstukken II* 2009/10, 32 382, nr. 3, p. 6 en 20. Zie NOvA-rapport Commissie Leliveld 2013, p. 23, 24 en 34.

2.2.6 De verhouding tussen de advocaat en zijn cliënt

De verhouding tussen advocaat en cliënt is een contractuele verhouding en wordt aangemerkt als een overeenkomst van opdracht in de zin van art. 7:400 e.v. BW. De advocaat is uit dien hoofde (onder meer) verplicht de zorg van een goed opdrachtnemer te betrachten. De verplichtingen die op de advocaat jegens zijn cliënt rusten vloeien voort uit de overeenkomst, uit de wet, te weten art. 7:400 e.v. BW en de Advocatenwet, en uit overige regelgeving, zoals de Voda en de gedragsregels.

Indien de advocaat toerekenbaar tekortschiet in de nakoming van zijn verplichtingen uit de overeenkomst kan hij voor de gevolgen daarvan aansprakelijk zijn.⁹³ Een beroepsfout van de advocaat kan dus leiden tot beroepsaansprakelijkheid.⁹⁴ De maatstaf die de Hoge Raad aanhoudt bij het beoordelen van de inspanningen die de advocaat jegens zijn cliënt moet betrachten, is of de advocaat is opgetreden zoals van een redelijk bekwaam en redelijk handelend advocaat mag worden verwacht in gelijke omstandigheden.⁹⁵

2.2.7 De rol van de advocaat en kernwaarden

*“Het is de taak en de roeping van de advocaat, op te treden ter verdediging van personen en belangen, die worden bedreigd. In de rechtsbedeling wordt zulks erkend door de toekenning aan de advocaat van zekere rechten, welke handhaving de rechtszekerheid dient”.*⁹⁶

Met deze woorden omschreef de wetgever de taak van de advocaat ten tijde van totstandkoming van de Advocatenwet. In het begin van de 21ste eeuw is de vraag naar de rol van de advocaat in de rechtsbedeling in Nederland onderwerp geweest van een onderzoek door een onafhankelijke commissie, de Commissie advocatuur, ook wel aangeduid als Commissie Van Wijmen.⁹⁷ Deze Commissie was ingesteld naar aanleiding van een motie van Tweede Kamerlid Klaas de Vries, waarin een analyse werd gevraagd van de rol, positie en de betekenis van de advocatuur in de rechtstaat.⁹⁸ De motie werd aangenomen tijdens het debat over het WRR-rapport ‘De toekomst van de nationale rechtstaat’, waarin onder meer werd ingegaan op de consequenties voor de rechtstaat van twee ontwikkelingen destijds, te weten

93. Art. 6:74-94 BW.

94. Bannier & Fanoy 2011, p. 219 e.v.

95. Zie bijv. HR 7 maart 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF1304, NJ 2003, 302.

96. *Kamerstukken II*, 1947/48, 892, nr. 3, p. 7.

97. Deze Commissie is op 4 mei 2005 door de Minister van Justitie ingesteld en is vernoemd naar haar voorzitter, Prof. mr. P.C.E. van Wijmen, *Stcrt.* 2005, 98.

98. *Kamerstukken II*, 2003/04, 29 297, nr. 7.

internationalisering en individualisering⁹⁹. Aanleiding voor het indienen van de motie was dat er in het WRR-rapport weinig aandacht was voor de rol van de advocatuur in de rechtstaat, dit ondanks de geconstateerde grote veranderingen in de advocatuur destijds. In de gevraagde analyse moest onder meer aandacht worden besteed aan de advocaat in verschillende hoedanigheden, bijvoorbeeld als vertegenwoordiger in rechtsgedingen en als adviseur in (internationale) transacties.¹⁰⁰ In dit verband diende ook te worden stilgestaan bij de bijzondere verplichtingen en bevoegdheden van de advocaat, zoals het verschoningsrecht.

In 2006 is het rapport “*Een maatschappelijke Orde*” van de Commissie advocatuur verschenen.¹⁰¹ De Commissie constateerde in haar rapport dat de moderne democratische en rechtstatelijke samenleving die Nederland kenmerkt, het niet meer zonder de advocaat kan stellen. De advocaat vervult overal in de landen van de Europese Unie een centrale rol in de rechtsbedeling en in de effectuering van rechten.¹⁰² De rechtzoekende burger moet onbelemmerde toegang hebben tot de rechtsbedeling en tot de rechter en heeft recht op onafhankelijk juridisch advies.¹⁰³ Daartoe is het noodzakelijk dat de burger aanspraak kan maken op adequate rechtshulpverlening en volgens de Commissie is de advocaat de hiervoor aangewezen persoon.¹⁰⁴ Zowel door de Commissie Van Wijmen als in de kabinetsreactie op het uitgebrachte rapport wordt de conclusie getrokken dat de kerntaak van de advocaat in de samenleving is het waarborgen van de rechtspositie van zijn cliënt.¹⁰⁵

Het belang van de rol van de advocaat voor het goed functioneren van de rechtstaat is door meerdere elkaar opvolgende Ministers van Justitie in de aanloop naar de recente wijziging van de Advocatenwet onderstreept.¹⁰⁶ Er werd geconstateerd, dat de rol van de advocaat in de samenleving, ondanks de ontwikkelingen in de advocatuur, niet wezenlijk is veranderd.¹⁰⁷ De rol die de advocaat in onze

99. WRR-rapport 2002, zie met name par. 3 en 4 van dit rapport.

100. Zie ook *Kamerstukken II*, 2004/05, 29 279, nr. 20, p. 1 e.v.

101. *Kamerstukken II* 2005/06, 30 300 VI, 144.

102. *Kamerstukken II*, 2005/06, 30 300 VI, 144, p. 19.

103. *Kamerstukken II*, 2005/06, 30 300 VI, 144, p. 19. Zie ook *Kamerstukken II* 2009/10, 32 382, nr. 3, par. 4.

104. *Kamerstukken II*, 2005/06, 30 300 VI, 144, p. 19.

105. *Kamerstukken II*, 2005/06, 30 300 VI, 144, p. 19. *Kamerstukken II* 2006/07, 30800 VI, 13, p. 1 en 7.

106. *Kamerstukken II*, 2004/05, 29 279, nr. 20, p. 2. *Kamerstukken II* 2006/07, 30800 VI, 13, p. 6. *Kamerstukken II*, 2009/10, 32 382, nr. 3, p. 6 en 7.

107. *Kamerstukken II*, 2009/10, 32 382, nr. 3, p. 6.

rechtstatelijke samenleving inneemt kan nog steeds worden aangemerkt als die van ‘bemiddelaar tussen de burger en het recht’.¹⁰⁸

Om zijn kerntaak goed te kunnen uitoefenen dient de advocaat aan een aantal kenmerken te voldoen. In navolging van de Commissie Van Wijmen werden deze kenmerken, die op zich niet nieuw waren, voor het eerst als kernwaarden van de advocatuur benoemd.¹⁰⁹ De aanbeveling van de Commissie om de kernwaarden als toetsingskader voor de beroepsuitoefening en de beroepsregulering in de wet vast te leggen, is gevolgd. Met ingang van 1 januari 2015 zijn vijf kernwaarden van de advocatuur in de Advocatenwet opgenomen.¹¹⁰

Samengevat behelzen de kernwaarden het volgende.¹¹¹ De eerste kernwaarde, *partijdigheid*, wil tot uitdrukking brengen dat de advocaat bij zijn beroepsuitoefening te allen tijde het belang van zijn cliënt als uitgangspunt moet nemen. Bij deze partijdige belangenbehartiging moet de advocaat zich echter wel *onafhankelijk* van zijn cliënt opstellen. Dat betekent dat de advocaat niet alles wat de cliënt van hem verlangt klakkeloos moet uitvoeren. De cliënt schakelt de advocaat per slot van rekening in om zijn juridische *deskundigheid*. De advocaat wordt dan ook geacht te overzien wat in een specifieke kwestie de beste manier is om de cliënt te helpen en draagt daarom ook de verantwoordelijkheid voor de behandeling van een zaak voor de cliënt. Om een cliënt goed te kunnen bijstaan en adviseren is het nodig dat de cliënt zijn advocaat volledige openheid van zaken geeft.

De advocaat is de vertrouwenspersoon van de cliënt. Voorkomen moet worden dat de advocaat een informatie achterstand oploopt ten opzichte van een (potentiële) wederpartij. Daartoe is van belang dat de cliënt zijn verhaal kwijt kan bij de advocaat, zonder dat hij hoeft te vrezen dat deze informatie ongewenst bij derden terecht komt. De cliënt moet er dus van kunnen uitgaan dat de relatie met zijn advocaat wordt gekenmerkt door *vertrouwelijkheid*. De samenleving heeft de beroepsuitoefening door de advocaat effectiever willen maken door de advocaat specifieke rechten te geven en verplichtingen op te leggen. Met het oog op de vertrouwelijkheid heeft de advocaat een geheimhoudingsplicht en komt hem een beroep op het verschoningsrecht toe.

Ook acht de samenleving het van belang dat de advocaat zijn taak *onafhankelijk* van derden, zoals de overheid, de rechterlijke macht en anderen, zoals

108. Zie over de rol van de advocaat als bemiddelaar in de rechtstaat tussen de burger en het recht ook het NOVA-rapport Commissie Leliveld 2013, p. 49, 50 en 56.

109. *Kamerstukken II*, 2005/06, 30 300 VI, 144, p. 14. Vgl. Ook de door de CCBE geformuleerde ‘core principles’, als genoemd in par. 4.2.2.

110. Art. 10a Advocatenwet.

111. Zie onder meer *Kamerstukken II* 2005/06, 30 300 VI, 144, p. 19-21. *Kamerstukken II* 2009/10, 32 382, nr. 3, p. 7-11. Bannier & Fanoy 2011, p. 12-21.

bijvoorbeeld de wederpartij, uitoefent. De advocaat is met het oog hierop georganiseerd in een publiekrechtelijke beroepsorganisatie, die de bevoegdheid heeft om eigen regels vast te stellen en toezicht op eigen handelen uit te oefenen. De toegekende onafhankelijkheid en daaraan gerelateerde rechten en plichten vereisen wel dat de advocaat te allen tijde *integer* handelt.

Gesteld kan worden dat de kernwaarden van de advocaat iets zeggen over hoe de samenleving het wezen van het beroep van de advocaat ziet. De kernwaarden staan met elkaar in onderling verband en kunnen niet los van elkaar worden gezien. Als een advocaat zich stelselmatig niet aan een van de kernwaarden houdt, voldoet hij niet aan de kenmerken die een advocaat moet hebben om zijn kerntaak te kunnen uitoefenen en verdient hij als het ware het predikaat ‘advocaat’ niet.¹¹²

Naast het voldoen aan de kernwaarden blijft van belang dat de advocaat bij zijn inschrijving op het tableau de volgende eed aflegt:

*“Ik zweer (beloof) getrouwheid aan de Koning, gehoorzaamheid aan de Grondwet, eerbied voor de rechterlijke autoriteiten en dat ik geen zaak zal aanraden of verdedigen die ik in gemoede niet gelove rechtvaardig te zijn”.*¹¹³

Advocaten legden al eeuwen geleden een eed af. De oudste bekende eedstekst dateert uit de 15e eeuw en is opgenomen in het ‘Rechtsboek van den Briel’, van Jan Matthijsen.¹¹⁴ Deze eed en ook later afgelegde eden waren voor de advocaat normstellend. Hieruit kan worden afgeleid dat speciale eisen aan het gedrag van de advocaat dus al zeer lang werden gesteld.¹¹⁵

2.3 De advocaat in Frankrijk

2.3.1 Inleiding

In deze paragraaf beschrijf ik in hoofdlijnen de regelgeving met betrekking tot het beroep van advocaat vanaf de 19e eeuw. Ik zal hierbij ook ingaan op de ingrijpende wijzigingen in de advocatuur die in de tweede helft van de 20^e eeuw zijn ingezet. Aan de orde zal komen de rol die de advocaat is toebedacht in de rechtsbedeling en de specifieke kenmerken van de advocaat, de kernwaarden. Ook zal ik

112. Zie ook Bannier 2011, p. 19.

113. Art. 3 lid 2 Advocatenwet. Deze eed vindt zijn oorsprong in het Decreet 1810.

114. Hermesdorf 1951, p. 16-17. Zie over deze eed en ook later afgelegde eedsformules Bannier & Fanoy 2011, p. 150 e.v.

115. Bannier & Fanoy 2011, p. 151.

ingaan op de regels die de verhouding tussen de advocaat en zijn cliënt beheersen. Daarnaast zal ik aandacht besteden aan de verschillende wijzen van beroepsuitoefening en de normering en wijze van toetsing van advocatengedrag, het gedrags- en tuchtrecht.

2.3.2 Regelgeving advocatuur in de 19e eeuw

“Les hommes de Loi ci-devant appelés Avocats, ne devant former ni ordre ni corporation, n’auront aucun costume particulier dans leur fonction”.

Deze bewoordingen uit een na de Franse revolutie uitgevaardigd decreet van 2 september 1790, luidden het voorlopige einde in van het recht van vereniging van advocaten en bepaalden dat advocaten niet langer een toga mochten dragen.¹¹⁶ De orden van advocaten werden als gevolg van de eerste Franse revolutie opgeheven. Eenieder was voortaan gerechtigd zichzelf in rechte te verdedigen of had de keuze een *défenseur officieux*, een niet-officiële verdediger, in te schakelen.¹¹⁷ Rechtsbijstand door een advocaat in juridische procedures was niet langer vereist. Vanaf 1793 werd ook de procesvertegenwoordiging door een *avoué* (de opvolger van de procureur uit het *ancien régime*) afgeschaft.¹¹⁸ Juridische kennis was niet vereist om iemand in rechte bij te kunnen staan.¹¹⁹ In die tijd verlieten velen de advocatuur om rechter te worden of een politieke carrière te beginnen.¹²⁰

Bij de in 1804 door Napoléon aangenomen *Wet van 22 Ventôse an XII* (13 maart 1804) werden de tableaux met de bij de rechtbanken ingeschreven advocaten weer in ere hersteld.¹²¹ Ook het corps van procureurs, die voortaan *avoués* werden genoemd, werd in ere hersteld.¹²² Om als advocaat te kunnen optreden was een licentiaat in de rechten vereist.¹²³ De wet bepaalde voorts dat iedere advocaat de volgende eed moest afleggen:

116. Art. 2 en 10, Décret de l’assemblée constituante du 2 septembre 1790 sur l’organisation judiciaire, in: Liouville 1859, p. 107.

117. Ozanam 2008, p. 6. Zie ook Martin 2008, p. 1. Ader e.a. 2016, p. 57. Decreet van 15 december 1790. Decreet van 29 januari 1791.

118. Ozanam 2008, p. 6. Decreet van 15 december 1790 en Decreet van 24 november 1793. Zie ook Ader e.a. 2016, p. 57.

119. Ozanam 2008, p. 6.

120. Mollot 1842.

121. Art. 29 van de Loi relative aux écoles de droit Paris, le 22 Ventôse, an XII de la République, in: Liouville 1859, p. 119. *Bulletin des Lois*, 1804, 355, nr. 3678. Ozanam 2008, p. 7. Ader e.a. 2016, p. 59. Mollot 1842, p. 152. Het tableau was een bij een gerecht neergelegde lijst van ingeschreven advocaten.

122. Martin 2008, p. 1. Ozanam 2008, p. 7. Mollot 1842, p. 152.

123. Wet van 22 ventôse, an XII (13 maart 1804).

“(..) de ne rien dire ou publier, comme défenseurs ou conseils, de contraire aux lois, aux règlements, aux bonnes moeurs, à la sûreté de l’Etat et à la paix publique, et de ne jamais s’écarter du respect dû aux tribunaux et aux autorités publiques”.¹²⁴

Napoléon, die zich in 1804 tot keizer had laten uitroepen, wantrouwde de advocatuur en streefde ernaar de invloed van advocaten op het maatschappelijke en politieke leven zo beperkt mogelijk te houden.¹²⁵ Napoléon wilde controle kunnen houden op de advocatuur. Hij keurde na lange tijd het Decreet 1810 goed, dat een wettelijke erkenning van de orde(n) van advocaten inhield en een regeling bevatte voor de organisatie en de uitoefening van het beroep advocaat.

De vrijheid van het beroep werd sterk aan banden gelegd. Van de tamelijk onafhankelijke positie van de advocatuur ten tijde van het *Ancien Régime* was niet veel over.¹²⁶ Zo werden de leden van de *conseil de discipline* (raad van orde), waaronder de *bâtonnier* (de deken), benoemd door de procureur-generaal op basis van een door de orde opgestelde lijst met een dubbele voordracht van kandidaten.¹²⁷ Voor een algemene vergadering was toestemming nodig van de procureur-generaal en de vergaderingen mochten uitsluitend betrekking hebben op het nomineren van kandidaten voor de *conseil de discipline*.¹²⁸ Advocaten mochten zonder toestemming van de minister van justitie niet pleiten voor gerechten buiten het eigen ressort van inschrijving.¹²⁹ De minister van justitie had ook de bevoegdheid sancties op te leggen aan de advocaten.¹³⁰ Bovendien moest iedere advocaat, naast het afleggen van de eedsformule dat vanaf 1804 verplicht was, gehoorzaamheid aan de grondwettelijke bepalingen van het rijk en trouw aan de keizer zweren.¹³¹

124. Art. 31 Wet van 22 ventôse, an XII. Deze eedsformule is grotendeels van kracht gebleven tot 1982. Ozanam 2008, p. 7. Mollot 1842, p. 152 en 153.

125. Hiervan getuigt bijvoorbeeld zijn verbolgen reactie in een brief aan zijn groot-kanselier De Cambacères naar aanleiding van een concept-decreet uit 1804 met betrekking tot de advocatuur, waarin hij het concept-decreet als ‘absurde’ bestempelde. Zie voor een citaat uit deze brief: Ozanam 2008, p. 7 en 8. Zie ook Sanders 2011, p. 25. Ader e.a. 2016, p. 59. Mollot 1842, p. 155, 156.

126. Zie Ozanam, p. 8. Mollot 1842, p. 155.

127. Art. 19-21 Decreet 1810. Mollot 1842, p. 162-163.

128. Art. 21 jo 33 Decreet 1810. Mollot 1842, p. 163, 167.

129. Art. 10 Decreet 1810. Mollot 1842, p. 159, 160.

130. Art. 40 Decreet 1810. Mollot 1842, p. 169.

131. Art. 14 Decreet 1810. Mollot 1842, p. 161. Het onderdeel van de eed, waarbij trouw aan de staatsmacht moest worden gezworen, werd afgeschaft vanaf de instelling van de tweede republiek in 1848. Ozanam 2008, p. 12.

Het duurde tot 1830 dat de advocatuur bij een verordening (*ordonnance*) meer inspraak kreeg in de eigen organisatie.¹³² De *bâtonnier* en de overige leden van de *conseil de discipline* werden vanaf dat moment gekozen door de algemene vergadering van op het tableau ingeschreven advocaten.¹³³ Ook waren advocaten voortaan vrij om voor alle gerechten in het koninkrijk te pleiten.¹³⁴ Een grondige herziening van de regels met betrekking tot de advocatuur volgde echter pas bijna een eeuw later, in 1920.

De periode tussen 1830 en 1920 wordt in Frankrijk wel aangeduid als de gouden eeuw voor de advocatuur, met name omdat de advocatuur in belangrijke mate een van de overheid onafhankelijke positie kon innemen en de *conseils de discipline* – ook op grond van een *ordonnance* uit 1822 – ruime bevoegdheden waren toegekend, met name op het gebied van toelating tot het tableau, stage eisen en toezicht op de beroepsuitoefening.¹³⁵ De *conseils de discipline* werden de “bewakers van de standseer” en zagen het ook als hun taak om de definitie van de advocaat zoveel mogelijk in te vullen, mede aan de hand van het vaststellen van een aantal specifieke kenmerken waaraan een advocaat zou moeten voldoen en door te bepalen dat de uit traditie en gewoonte volgende rechten en verplichtingen van de advocaat gehandhaafd moesten worden.¹³⁶

De balie vond zelf, dat de advocaat zich voortdurend bewust moest zijn van zijn maatschappelijke rol als dienaar van het recht (*serviteur du droit*).¹³⁷ Onafhankelijkheid (*l'indépendance*) werd als wezenlijke voorwaarde gezien voor de taakvervulling door de advocaat. Integriteit (*probité sans tache*) was ook een belangrijk kenmerk van de advocaat en de advocaat moest een vlekkeloze reputatie hebben, zowel in moreel als in materieel opzicht. Het voorgaande hield tevens in, dat de advocaat ook in zijn privéleven ervoor moest waken dat hij het vertrouwen in de advocatuur niet schaadde. Daarnaast moest een advocaat eerlijk (*honnête*)

132. *Ordonnance de Louis-Philippe du 27 août 1830 contenant des dispositions sur la profession d'avocat*, in: Liouville 1859, p. 156. Ader e.a. 2016, p. 59. Ozanam 2008, p. 10. Martin 2008, p.1. Mollot 1842, p. 229 e.v.

133. Art. 1 en 3 van de Ordonnance van 27 augustus 1830. Mollot 1842, p. 230-232.

134. Art. 2 en 4 van de Ordonnance van 27 augustus 1830. Mollot 1842, p. 233 e.v. Het recht van de *avoués* om te pleiten was beperkt sinds de Ordonnance du roi van 27 februari 1822, in: Dupin 1834, p. 417-418. Mollot 1842, p. 175 e.v. Advocaten kregen hierdoor feitelijk een monopolie op het pleidooi. Ader e.a. 2016, p. 59.

135. *Ordonnance royale du 20 novembre 1822 contenant règlement sur l'exercice de la profession d'avocat et la discipline du barreau*. Mollot 1842, p. 5 en 222. Ozanam 2008, p. 11. Dupin 1834, p. 421-426.

136. Zie ook art. 45 van de Ordonnance van 20 november 1822. Aan de plaatselijke balies werd veel vrijheid gelaten in het bepalen van eigen regels op dit gebied. Ozanam 2008, p. 11.

137. Literatuur over de beroepsethiek van advocaten in die tijd, bijv: Mollot 1842. Cresson 1888. Dupin 1834. Zie ook Ader e.a. 2016, p. 60.

en tactvol (*délicat*) zijn, waarmee onder meer werd bedoeld dat hij geen cliënten mocht ronselen of aftroggelen en geen reclame voor zichzelf mocht maken. Tenslotte gold nog de belangeloosheid (*désintéressement*) als belangrijk kenmerk van de advocaat. Zijn dienstverlening aan cliënten diende los te staan van enige vergoeding en hij diende ook niet zijn cliënten tot betaling aan te spreken.¹³⁸ In feite kwam het erop neer dat een advocaat aangemerkt diende te worden als een vrije beroepsbeoefenaar, die zijn talenten in woord en geschrift ter beschikking stelde aan degene die daaraan behoefte had.¹³⁹

Overigens nam de taakvervulling door de *conseils de discipline* en het verheven beeld dat de advocatuur zich in die tijd toedichtte, niet weg dat de reputatie van de advocaat bij het grote publiek minder positief was. Hiervan getuigt bijvoorbeeld de populariteit van de lithografieën van Daumier rond 1845, de *Gens de Justice*, waarin de advocaat regelmatig werd neergezet als ijdele en op winst beluste babbelkous.¹⁴⁰

2.3.3 Regelgeving advocatuur in de 20ste eeuw tot 1971

In 1920 werd een nieuw wettelijk kader aangenomen met betrekking tot de regeling van de advocatuur.¹⁴¹ In het in dat jaar aangenomen Decreet werd een aantal belangrijke wijzigingen opgenomen. Eén daarvan was de bepaling dat de titel advocaat voortaan was voorbehouden aan degenen die een licentiaat in de rechten hadden behaald en stonden ingeschreven op het tableau of stonden ingeschreven als stagiaire bij een van de balies.¹⁴²

Het Decreet van 1920 gaf voorts een wettelijke basis aan de bevoegdheden van de *Conseil de l'ordre* (voorheen *conseil de discipline*), op bestuurlijk gebied en op het gebied van de beroepsethiek en het tuchtrecht, zoals die door de raden werden uitgeoefend sinds de *ordonnance* uit 1822.¹⁴³ Daarnaast kreeg de *conseil de l'ordre* de bevoegdheid om het vermogen van de orde te beheren en werden voor

138. Dit wordt ook als onderdeel gezien van de onafhankelijkheid ten opzichte van de cliënt. Martin 2008, p. 2.

139. Ozanam 2008, p. 11 en 12.

140. Ozanam 2008, p. 13 en 14. Ook werden in die tijd veel maatregelen opgelegd aan advocaten die in de fout gingen.

141. Decreet van 20 juni 1920. Zie hierover Martin 2008, p. 1.

142. Art. 5 Decreet van 20 juni 1920. De titel advocaat is strafrechtelijk beschermd sinds 1924; thans in C. Pénal art. 433-14 – 433-17. Ozanam 2008, p. 16 en 17. Martin 2008, p. 2.

143. *Ordonnance* van 20 november 1822. Veel gewoonteregels werden aldus vastgelegd.

beginnende advocaten de stage eisen nader gespecificeerd. Het Decreet van 1920 verminderde echter niet de staatsbemoedening met de orde.¹⁴⁴

Omdat een aanzienlijk deel van de advocaten nog niet tevreden was met de regeling van de beroepsuitoefening zoals neergelegd in het Decreet van 1920, werd een aantal advocatenverenigingen opgericht, zoals in 1921 de *Association nationale des avocats inscrits aux barreaux de France, des colonies et des pays de protectorat* (ANA)¹⁴⁵, en in 1922 de *Union des jeunes avocats* (UJA).¹⁴⁶ De aangesloten advocaten maakten zich met name sterk voor uitbreiding van de werkzaamheden van de advocaat (met het oog op de vergroting van de toegang tot het recht), voor het bevorderen van de mogelijkheden tot samenwerking tussen advocaten en voor verbetering van de inhoud van de stage.¹⁴⁷

Een beperkte nadere invulling van de stage werd gereguleerd in het Decreet van 15 november 1930.¹⁴⁸ Een wettelijke regeling van 26 juni 1941 introduceerde de invoering van de *certificat d'aptitude à la profession d'avocat* (CAPA), een certificaat dat als extra vereiste voor de beroepsuitoefening gold en werd verleend na het met goed gevolg afleggen van een examen.¹⁴⁹ De eerste na-oorlogse wijzigingen van de regelgeving op onderdelen werden doorgevoerd in het Decreet van 10 april 1954. Een belangrijke vernieuwing hierin was het recht om samen te werken met andere advocaten.¹⁵⁰ Met name deze laatste vernieuwing luidde voor de advocatuur een nieuw tijdperk in, waarbij officieel een einde kwam aan het beeld van de advocaat als eenmanskantoor.

144. Ozanam 2008, p. 17 en 18.

145. Ozanam 2008, p. 18. Zie ook Martin 2008, p. 3. De ANA is tegenwoordig opgegaan in de *Confédération nationale des avocats* (CNA).

146. Vanaf 1947-49 is deze opgegaan in de *Fédération nationale des unions de jeunes avocats* (FNUJA). Ozanam 2008, p. 19. Zie ook Martin 2008, p. 3.

147. Veel advocaten vonden de bepalingen uit het Decreet van 1920 te vrijblijvend. Ozanam 2008, p. 19 en 20.

148. Door eisen te stellen aan het opdoen van praktijkervaring tijdens de stage. Ozanam 2008, p. 20.

149. L. 28 juni 1941 *instituant le certificat d'aptitude à la profession d'avocat*, JO 28 juli 1941, p. 3162. Ozanam 2008, p. 22. Ader e.a. 2016, p. 61. De CAPA bestaat nog steeds.

150. Décr. no 54-406, 10 april 1954, JO 11 april 1954, art. 49. Bij wet van 29 november 1966 (L. no 66-879, relative aux sociétés civiles professionnelles, JO 30 november 1966, p. 10451) werd het advocaten toegestaan een *société civile de moyen* (SCM) op te richten. Ozanam 2008, p. 27 en 28. Ader e.a. 2016, p. 61.

2.3.4 *Wijzigingen in de beroepsuitoefening als gevolg van hervormingen in 1971 en 1990*

De economische en maatschappelijke ontwikkelingen van na de Tweede Wereldoorlog, zoals internationalisering, de groeiende samenwerking tussen Europese staten en het ontstaan van nieuwe rechtsgebieden als gevolg van economische ontwikkelingen, hebben ook gevolgen gehad voor de ontwikkeling van de juridische beroepsgroepen in Frankrijk. Een steeds groter wordende groep hervormingsgezinde advocaten, waaronder de leden van de ANA, streefde naar uitbreiding van de werkzaamheden van de advocatuur buiten de context van geschilbeslechting en het samenvoegen van de diverse juridische beroepsgroepen.

In 1968 stelde de toenmalige minister van justitie, René Capitant, een onderzoekcommissie in, die een rapport uitbracht met betrekking tot de hervorming van de juridische beroepsgroepen.¹⁵¹ In de conclusies van het rapport werd het merendeel van de aanbevelingen van de ANA overgenomen en werd aanbevolen om over te gaan tot een grote fusie tussen juridische beroepsgroepen, waaronder de advocaten, de *avoués*, de *agrés* en de *conseils juridiques* (juridisch adviseurs). In de periode vanaf 1971 tot 1990 is een dergelijke fusie gefaseerd ingevoerd.

De wet van 1971

In 1971 volgt een gedeeltelijke tegemoetkoming aan de reeds lang bestaande wens van de hervormingsgezinde advocaten, te weten de verwezenlijking van één grote juridische beroepsgroep.¹⁵² De fusie die op grond van de wet van 31 december 1971 is doorgevoerd, betrof slechts het “oude” beroep van advocaat, de *avoué* (procureur) bij de *tribunaux de grande instance* (gewone rechtbanken), en de *agrée* (procureur) bij de *tribunaux de commerce* (handelsrechtbanken).¹⁵³ Deze wet (hierna: de Basiswet) wordt, ondanks aanzienlijke latere wijzigingen, met name door de wet van 31 december 1990, nog steeds beschouwd als het handvest voor de beroepsgroep van advocaten.¹⁵⁴ De beroepsgroep van juridisch adviseurs bleef voorlopig nog buiten de fusie, mede als gevolg van binnen de advocatuur levende

151. Martin 2008, p. 3 en 4. Ader e.a. 2016, p. 61, 62.

152. Ozanam 2008, p. 28. Zie hierover Tinayre & de Ricci 1967, ook wel aangeduid als “Le Livre Bleu”.

153. L. no 71-1130, 31 december 1971, *portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques*, JO 5 januari 1972, p. 131, art. 1. De aanduiding advocaat geldt vanaf de invoering van deze wet voor voornoemde voorheen drie separate beroepsgroepen. De *avoués* bij de *cours d'appel* en de advocaten bij de *Conseils d'Etat* en bij de *Cour de Cassation* vielen overigens buiten de fusie. Martin 2008, p. 4. Ozanam 2008, p. 29.

154. Martin 2008, p. 4.

bezwaren.¹⁵⁵ Deze fusie van de drie beroepsgroepen leidde tot complexe regelgeving, waaruit nog steeds een aanmerkelijke invloed van de overheid op de organisatie van het “nieuwe” beroep blijkt.¹⁵⁶

Bij Decreet van 9 juni 1972 werd een aanvulling op de eed aanvaard, in die zin dat een advocaat zich ook verplichtte zijn beroep uit te oefenen met *dignité, conscience, indépendance* en *humanité*.¹⁵⁷ In 1982 verdween de oude Napoleontische eedsformule en beperkte de nieuwe eed zich tot de beroepsuitoefening met inachtneming van de hiervoor genoemde vier kernwaarden.¹⁵⁸ Schending door een advocaat van genoemde kernwaarden werd niet langer beoordeeld door de rechter, maar viel voortaan onder de disciplinaire bevoegdheid van de *conseils de l'ordre*.

Hervormingen van 1990-1991

Mede als gevolg van het ontstaan van de interne markt in Europa vanaf de jaren 1980, het vrij verkeer van personen en diensten, de vrijheid van vestiging en de erkenning van diploma's, laaide in Frankrijk het debat over hervormingen in de advocatuur weer op.¹⁵⁹ Hierbij speelde de internationalisering van het recht en de toenemende concurrentie van advocaten binnen en buiten de Europese gemeenschap, met name concurrentie van de Angelsaksische kantoren, ook een rol.¹⁶⁰ Veel advocaten waren voorstander van een verdere uitbreiding van het beroep advocaat en pleitten voor een fusie met de *conseils juridiques* (juridisch adviseurs), die sinds 1971 ook een gereguleerde beroepsgroep vormden.

De *conseils juridiques* waren, met name vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw, een deel van de juridische markt gaan bedienen, dat door advocaten nog niet was betreden. Hun dienstverlening was met name gericht op ondernemingen en bestond onder andere uit de juridische advisering op fiscaalrechtelijk en ondernemingsrechtelijk gebied en het opstellen van contracten.¹⁶¹ De juridisch adviseurs organiseerden zich in, vaak grote en internationale, commerciële ondernemingen en werkten vaak in loondienst.

155. Martin 2008, p. 4 en 5. Wel bevatte titel II van de Basiswet een regeling voor het gebruik van de aanduiding ‘*conseil juridique*’ en hield art. 78 van de Basiswet uitdrukkelijk de mogelijkheid open van een verdergaande fusie met de juridisch adviseurs.

156. Ozanam 2008, p. 29-30.

157. Décr. no 72-468, 9 juni 1972, *organisant la profession d’avocat, pris pour l’application de la loi no 71-1130 du 31 déc. 1971*, JO 5 januari 1972, p. 131.

158. L. no 82-506, 15 juni 1982. Ozanam 2008, p. 30.

159. Ozanam 2008, p. 31.

160. Martin 2008, p. 5. Ader e.a. 2016, p. 62.

161. Martin 2008, p. 3.

Bij wet van 31 december 1990 werd de fusie tussen de *professions judiciaires et juridiques* geregeld.¹⁶² Artikel 1 van de wet bepaalt dat één nieuwe beroepsgroep, waarvan de leden de titel advocaat dragen, de twee oude beroepsgroepen “advocaat” en “juridisch adviseur” vervangt. Als ander belangrijk resultaat van de hervormingen van 1990-1991 noem ik de oprichting van de Conseil national des barreaux (CNB). Dit is het eerste landelijke, overkoepelende orgaan met regelgevende bevoegdheid dat als doel heeft alle advocaten te vertegenwoordigen.¹⁶³ De CNB vervangt echter niet de plaatselijke orden. Daarnaast werd bij de wet van 1990 nog als kernwaarde aan de eed toegevoegd: *la probité*.

2.3.5 Huidige regelgeving en organisatie in hoofdlijnen

Wetten en Decreten

De Basiswet wordt nog steeds beschouwd als het handvest van het beroep van advocaat. De Basiswet is na de hervormingen van 1990-1991 nog enige malen gewijzigd.¹⁶⁴ Een greep uit de onderwerpen die hierbij aan de orde kwamen: de beroepsopleiding van advocaat-stagiaires;¹⁶⁵ hervormingen met betrekking tot de tuchtrechtelijke instanties;¹⁶⁶ de fusie tussen de beroepsgroep van advocaten en de *avoués* bij de *cours d'appel*;¹⁶⁷ de opheffing van het reclameverbod voor advocaten;¹⁶⁸ en de versoepeling van de regels aangaande het aandeelhouderschap in praktijkvennootschappen.¹⁶⁹

162. L. no 90-1259, 31 december 1990, *portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques*, JO 5 januari 1991. Deze wet wijzigt voor een groot deel de Basiswet. Met *professions judiciaires* worden in deze wet de advocaten bedoeld en met *professions juridiques* de juridisch adviseurs. Martin 2008, p. 5 t/m 7. Buiten de werking van de wet bleven de gerechtsdeurwaarders, de *avoués* bij de *cours d'appel* en de *avocats aux Conseils*. Ook bedrijfsjuristen vielen niet onder de wet.

163. Art. 21-1 Basiswet.

164. Ader e.a. 2016, p. 68-70.

165. L. no 2004-130, 11 févr. 2004 réformant le statut de certaines professions judiciaires ou juridiques, des experts judiciaires, des conseils en propriété industrielle et des experts en ventes au enchères publiques, JO 12 februari 2004, p. 2847.

166. L. no 2004-130, JO 12 februari 2004, p. 2847.

167. L. no 2011-94, 25 janv. 2011 portant réforme de la représentation devant les cours d'appel, JO 26 januari 2011, p. 1544. Hiermee verkregen advocaten ook het procesmonopolie voor de *cours d'appel*.

168. L. no 2014-344, 17 mars 2014 relative à la consommation, JO 18 maart 2014, p. 5400, art. 13.

169. L. no 2015-990, 6 août 2015 pour la croissance, l'activité et l'égalité des chances économiques, JO 7 augustus 2015, p. 13537.

Een aantal specifieke onderwerpen is nader uitgewerkt in decreten. Het “basisdecreet” dateert van 27 november 1991 (hierna: het Basisdecreet).¹⁷⁰ Dit Basisdecreet is daarna nog op onderdelen aangevuld, gewijzigd of nader uitgewerkt in andere decreten, zoals: een decreet van 21 december 2004 met betrekking tot de beroepsopleiding van advocaten;¹⁷¹ een decreet van 24 mei 2005 met betrekking tot de tuchtrechtelijke instanties;¹⁷² en een decreet van 12 juli 2005 aangaande regels van beroepsethiek.¹⁷³

Orderegels

Iedere plaatselijke orde kent een eigen intern reglement van orde. Op nationaal niveau is er een overkoepelend en bindend reglement, de *Règlement intérieur national* (RIN).¹⁷⁴

Organisatie van de orde in hoofdlijnen

Oorspronkelijk was de Franse advocatuur verdeeld in plaatselijke orden of balies. Er zijn in Frankrijk tegenwoordig nog 164 balies, waarvan het ressort gewoonlijk samenvalt met dat van een *tribunal de grande instance*.¹⁷⁵ Sinds 1992 bestaat naast de plaatselijke orden de *Conseil national des Barreaux* (CNB) die de beroepsgroep als geheel bij overheidsinstanties vertegenwoordigt en eenheid beoogt te brengen in het beleid en de regels van de verschillende balies.¹⁷⁶ Dat laatste heeft onder meer geleid tot het aannemen van een nationaal intern reglement, de RIN. Ook heeft de CNB het initiatief genomen voor het eerdergenoemde Decreet van 12 juli 2005 inzake de “regels van beroepsethiek van de beroepsgroep van

170. Décr. no 91-1197, 27 novembre 1991 organisant la profession d’avocat et relatif à la discipline, *JO* 28 november 1991.

171. Decreet nr. 2004-1386, 21 december 2004, ter uitvoering van de wet van 11 februari 2004.

172. Décr. no 2005-531, 24 mai 2005 modifiant le Décret no 91-1197, *JO* 26 mei 2005, p. 9107.

173. Décr. no 2005-790, 12 juillet 2005 relatif aux règles de déontologie de la profession d’avocat, *JO* 16 juli 2005, p. 11688.

174. CNB, AG 28 avril 2007, DCN no 2007-001, 12 juill. 2007 portant adoption du règlement intérieur national, *JO* 11 augustus 2007 (p. 13503-13516), laatst gewijzigd bij DCN no 2015-001 van 12 juni 2005. Zie hierover ook Martin 2008, p. XI.

175. De termen “orde” en “balie” worden vaak door elkaar gebruikt, maar hebben niet geheel dezelfde betekenis. Met de balie wordt het actieve deel van de advocaten bedoeld, met andere woorden, advocaten die nog op het tableau zijn ingeschreven (art. 1 Basisdecreet). Van de orde kunnen ook oud-advocaten lid zijn, die nog stemrecht hebben in de algemene vergadering van de orde (*avocats honoraires*, art. 3 Basisdecreet). Martin 2008, p. 123. Ader e.a. 2016, p. 67 en 69.

176. Art. 21-1 Basiswet. Martin 2008, p. 123, 143 e.v. Ader e.a. 2016, p. 63.

advocaten”. Op grond van de wet is de CNB een instelling van openbaar nut met rechtspersoonlijkheid.¹⁷⁷

Iedere balie wordt bestuurd door een *conseil de l'ordre*, een raad van de orde.¹⁷⁸ De taken en bevoegdheden van de *conseil de l'ordre* zijn grofweg onder te verdelen in vier categorieën, te weten: een bestuurlijke taak, een regelgevende taak, een toezichthoudende taak en een tuchtrechtelijke taak.¹⁷⁹ De *conseil de l'ordre* wordt voorgezeten door de *bâtonnier*, de deken. De deken heeft met name een vertegenwoordigende, communicatieve, bemiddelende en controlerende functie.¹⁸⁰ Daarnaast heeft de deken een belangrijke rol in het tuchtrecht, met name als vervolgende instantie.¹⁸¹

Het advocatentuchtrecht is geregeld in de Basiswet, Hoofdstuk III, “*de la discipline*” (art. 22-25-1), en in het Basisdecreet in titel IV (art. 180-199).¹⁸² Sinds 2004 fungeert de *conseil de l'ordre* niet langer als tuchtrechter in eerste aanleg, maar is een nieuwe tuchtrechtelijke instantie ingesteld bij de gerechtshoven, de *conseils de discipline*.¹⁸³ In Parijs oefent de *conseil de l'ordre* nog disciplinaire rechtspraak uit.¹⁸⁴ Tegen uitspraken van de *conseils de discipline* kan hoger beroep worden ingesteld bij het gerechtshof.¹⁸⁵

Op grond van art. 183 van het Basisdecreet kan elke overtreding van wet-of regelgeving, elke schending van beroepsregels en elke tekortkoming in de naleving van de plicht tot integriteit (*la probité*), eerbaarheid (*l'honneur*) of fijngevoeligheid (*la délicatesse*), ook indien dit betrekking heeft op gedragingen buiten de

177. Art. 21-1 van de Basiswet.

178. Art. 4. Basisdecreet. Een balie heeft rechtspersoonlijkheid en heeft het karakter van een instelling van openbaar nut, art. 21-1 Basiswet. Martin 2008, p. 124.

179. Zie voor de bestuurlijke taak met name art. 8-1 en 17 van de Basiswet en art. 4, 43, 59 en 95 Basisdecreet. Zie voor de regelgevende bevoegdheid met name art. 17 van de Basiswet. Zie voor het toezicht met name art. 17 en art. 19 van de Basiswet en art. 13 t/m 16 Basisdecreet. De tuchtrechtelijke taak bestaat met name uit het door of onder leiding van een lid van de *conseil* uitvoeren van een tuchtrechtelijk (voor)onderzoek. Zie over deze taken en bevoegdheden Martin 2008, p. 128-131.

180. Art. 6 Basisdecreet. Zie verder voor de taken en bevoegdheden van de deken bijv. art. 21 van de Basiswet en art. 12, 14, 15, 74, 101, 196, 232, 235 en 245 Basisdecreet. Ook de RIN bevat bepalingen aangaande bevoegdheden van de deken. Martin 2008 p. 138-142.

181. Art. 23 Basiswet. Net als de procureur-generaal kan de deken een klacht ter kennis brengen van de *conseil de discipline*.

182. Ook tegen oud-advocaten kunnen klachten worden ingediend.

183. Art. 22 Basiswet. Met name bij kleine rechtbanken werd gevreesd voor de onafhankelijkheid van leden.

184. Art. 22 Basiswet.

185. Art. 23 Basiswet. Dit is ongewijzigd gebleven en geldt ook voor hoger beroep tegen een uitspraak van de *conseil de l'ordre* van Parijs. Zie voor de procedure bij het gerechtshof art. 16 Basisdecreet.

beroepsuitoefening, aanleiding geven tot het opleggen van disciplinaire maatregelen aan een advocaat als genoemd in art. 184 van het Basisdecreet. Bepaalde feiten kunnen zowel tuchtrechtelijk laakbaar zijn als een strafbaar feit opleveren.¹⁸⁶

2.3.6 Wijzen van beroepsuitoefening

Het beeld en de samenstelling van de advocatuur is, met name vanaf de jaren '70 van de vorige eeuw, ingrijpend gewijzigd. Om met de aantallen te beginnen: in 1968 waren er ongeveer 7.000 advocaten, in 1985 ongeveer 15.000 en in 2015 ongeveer 60.000 advocaten.¹⁸⁷ De beroepsuitoefening van de advocaat was in vroeger tijden niet beperkt tot bijstand en verdediging in juridische procedures. De advocaat was in de 19e eeuw bij het grote publiek vooral bekend als pleiter in de rechtszaal, doch kon in werkelijkheid een ruim scala aan werkzaamheden verrichten, zoals het verlenen van juridisch advies, het optreden als arbiter, het geven van onderwijs in het recht en het verzorgen van juridisch wetenschappelijke publicaties.¹⁸⁸ In deze tijd waren ook veel (oud-) advocaten politiek actief en gingen voor de overheid werken of werden parlementariër.

Het verlenen van juridisch advies hoorde lange tijd tot de normale werkzaamheden van de advocaat en stond in de 19^e eeuw zeer hoog aangeschreven; dit werk was met name voorbehouden aan gerenommeerde en ervaren advocaten, de *avocats consultants*.¹⁸⁹ De toename van het aantal en van de complexiteit van rechtsregels en rechtsgebieden heeft ertoe geleid dat het verlenen van juridisch advies een specialisme werd dat langzamerhand niet meer door advocaten werd gedaan maar door de beroepsgroep van *conseils juridiques*, de juridisch adviseurs.¹⁹⁰ In de 20ste eeuw was de beroepsuitoefening van advocaten – tot aan de fusie van beroepsgroepen in 1990 – met name gericht op geschilbeslechting en verdediging en bijstand in rechte: *le judiciaire*. Sinds het samengaan met de beroepsgroep van juridisch adviseurs in 1990, vallen ook het verlenen van juridisch advies en het redigeren van

186. Strafvonnissen met betrekking tot dezelfde feiten hebben gezag van gewijsde in de tuchtrecht-procedure en leiden doorgaans ook tot een tuchtrechtelijke maatregel. Martin 2008, p. 252. Een samenloop van een strafrechtelijke en disciplinaire procedure wordt niet in strijd geacht met het EVRM; Cass. 1re civ., 2 april 1997, *Bull. Civ. I*, nr. 115.

187. Ozanam 2008, p. 33. Ader e.a. 2016, p. 20.

188. Ozanam 2008, p. 12-13. De *avoué* (procureur) vertegenwoordigde cliënten in procedures en was verantwoordelijk voor de procedurele afhandeling, zoals het indienen van stukken, bewaken van termijnen, het beheer van gelden, etc. Zie ook Martin 2008, p. 2.

189. Ozanam 2008, p. 33. Volgens Mollot 1842, p. 3, behoorden adviserende en pleitende advocaten tot 'dezelfde familie'. Dupin 1834, p. 75.

190. Martin 2008, p. 3 en 29. Voorbeelden van "nieuwe rechtsgebieden" waren fiscaal recht, arbeidsrecht, sociaal zekerheidsrecht, nationaal en Europees mededingingsrecht.

(onderhandse) overeenkomsten (*le juridique*) onder het werkteerrein van de advocaat.¹⁹¹

In strafrechtelijke procedures worden verdachten doorgaans door een advocaat verdedigd. In een aantal procedures is het ook voorgeschreven, bijvoorbeeld in procedures voor de *cour d'assises*¹⁹² of bij de procedure voor de *juge d'instruction*, de rechter-commissaris.¹⁹³

In civiele en bestuursrechtelijke procedures heeft de advocaat een monopolie in de (proces)vertegenwoordiging (*représentation et postulation*) van en bijstand (*assistance*) aan cliënten, met uitzondering van de bijzondere gerechten, waar het recht van procesvertegenwoordiging en rechtsbijstand aan bepaalde personen is toegekend.¹⁹⁴ Procesvertegenwoordiging en bijstand door één advocaat kunnen samenvallen, maar dat hoeft niet altijd het geval te zijn.¹⁹⁵ Het verlenen van bijstand (*assistance*) door een advocaat tijdens een gerechtelijke procedure houdt zowel het verlenen van advies (*conseiller*) in gedurende alle fasen van de procedure als het voeren van de verdediging ter zitting, waaronder het houden van pleidooi (*plaidier*).¹⁹⁶

Er zijn advocaten die zowel in rechte optreden als juridische adviezen verlenen en/of overeenkomsten opstellen, maar gebruikelijker is dat deze werkzaamheden door verschillende advocaten worden uitgevoerd.¹⁹⁷ De balie kent tegenwoordig een grote verscheidenheid aan advocaten en samenwerkingsverbanden: variërend van de advocaat werkzaam in een klein samenwerkingsverband die grotendeels particulieren als cliënt heeft die hij bijstaat in procedures tot de advocaat-werknemer van een groot (internationaal) advocatenkantoor die voornamelijk contracten redigeert en in ondernemingsrecht is gespecialiseerd. De verschillende soorten

191. Overigens is het verlenen van juridisch advies en het redigeren van onderhandse aktes niet voorbehouden aan advocaten. De Basiswet regelt in art. 54-63 de voorwaarden waaronder het verlenen van juridisch advies en opstellen van onderhandse aktes als hoofdactiviteiten zijn voorbehouden aan de "gereguleerde juridische beroepen". Ook zijn opgenomen de voorwaarden waaronder anderen juridisch advies als nevenactiviteit naast de eigen beroepsactiviteit mogen verlenen.

192. Zie art. 274 CPP. Zie ook art. 317 CPP. Martin 2008 stelt dat de ernst van de mogelijke straffen dit met zich meebrengt, p. 13.

193. Art. 114 CPP.

194. Martin 2008, p. 15. Ader e.a. 2016, p. 1048 e.v. Art. 4 en 5 Basiswet. Uitzonderingen gelden bijvoorbeeld voor de advocaten bij de *Conseil d'Etat* en de *cour de cassation*, zie art. 973 C. Pr.c.

195. In beginsel brengt een opdracht tot vertegenwoordiging ook de opdracht tot bijstand met zich mee, art. 413 C. Pr. c. Martin 2008, p. 15.

196. Art. 5 Basiswet. Ader e.a. 2016, p. 1051 e.v. Het woord van de advocaat bindt de cliënt voor procedures voor de gewone rechter niet. Martin 2008, p. 19 e.v. (*l'immunité de la parole de l'avocat*).

197. Dat laatste kan ook binnen één kantoor zijn. Martin 2008, p. 30. Overigens gelden wel dezelfde regels voor deze werkzaamheden.

advocaten horen, net als in Nederland, tot dezelfde beroepsgroep en zijn gebonden aan dezelfde (gedrags)regels.

2.3.7 De verhouding tussen de advocaat en zijn cliënt

De verhouding tussen advocaat en cliënt is een contractuele verhouding en wordt aangemerkt als een *contrat de prestation de services*, een overeenkomst van opdracht. De verplichtingen die uit de contractuele relatie voortvloeien zijn afhankelijk van het type werkzaamheden waarvoor de cliënt de advocaat heeft ingeschakeld. Grofweg zijn er vier hoofdtaken die de advocaat kan vervullen: rechtsbijstand, vertegenwoordiging in rechte, juridisch advies en het opstellen van overeenkomsten.¹⁹⁸

2.3.8 De rol van de advocaat en kernwaarden

Het beroep van advocaat is een vrij en onafhankelijk beroep.¹⁹⁹ De advocaat is een *auxiliaire de justice*, die bijdraagt aan de rechtsbedeling door het adviseren, bijstaan en vertegenwoordigen van rechtzoekenden.²⁰⁰ Hij legt de volgende eed af:

“*Je jure, comme avocat, d'exercer mes fonctions avec dignité, conscience, indépendance, probité et humanité*”.²⁰¹

De advocaat oefent zijn beroep uit met inachtneming van de volgende kernwaarden (*principes essentielles*): *dignité* (waardigheid), *conscience* (plichtsgevoel, geweten), *indépendance* (onafhankelijkheid), *probité* (eerlijkheid, integriteit), *humanité* (menselijkheid, meelevendheid), *honneur* (eerbaarheid), *loyauté* (betrouwbaarheid, oprechtheid), *désintéressement* (belangeloosheid), *confraternité* (confraterniteit), *délicatesse* (fijnbesnaardheid, tact), *modération* (gematigdheid), *courtoisie* (hoffelijkheid), *compétence* (deskundigheid), *dévouement* (toewijding), *diligence* (ijver, vlijt) en *prudence* (voorzichtigheid, bedachtzaamheid).²⁰²

198. Martin 2008, p. 207. Zie voor het verlenen van bijstand in procedures: Ader e.a. 2016, p. 1051 e.v. Voor de procesvertegenwoordiging: Ader e.a. 2016, p. 1059 e.v. Voor het verlenen van juridisch advies: Ader e.a. 2016, p. 1083 e.v. Voor het opstellen van overeenkomsten: Ader e.a. 2016, p. 1098 e.v.

199. Art. 1 Basiswet. Zie ook art. 53 Basiswet.

200. Art. 3 lid 1 van de Basiswet. Hij moet, net als de magistraten de eer van het rechtsinstituut bewaken. Martin 2008, p. 175.

201. Art. 3, Basiswet.

202. Art. 1 jo 3 Decreet van 12 juli 2005. Zie ook art. 1 RIN. De 4 laatstgenoemde kernwaarden neemt hij meer specifiek in acht jegens zijn cliënten. Zie hierover Ader e.a. 2016, p. 384 e.v.

De overtreding door een advocaat van ieder van de hier genoemde kernwaarden levert een schending van de beroepsethische regels op en kan leiden tot een tuchtrechtelijke maatregel.²⁰³ Overigens dient de advocaat deze kernwaarden in acht te nemen, niet alleen tijdens de beroepsuitoefening, maar ook als privépersoon en ook als honorair advocaat.²⁰⁴ De advocaat moet van onbesproken gedrag zijn omdat hij wordt aangemerkt als ‘*auxiliaire de justice*’.²⁰⁵ De regels van beroepsethiek dienen onder meer ter bescherming van de onafhankelijkheid van het beroep advocaat.²⁰⁶ Met onafhankelijkheid wordt hier bedoeld: onafhankelijkheid ten opzichte van iedereen waaronder de cliënt.²⁰⁷

Opvallend is dat vertrouwelijkheid niet is opgenomen in de lijst van de ‘*principes essentielles*’. De *secret professionnel* wordt in de regelgeving apart benoemd maar geldt wel degelijk ook als kernwaarde in Frankrijk.²⁰⁸

2.4 *Solicitors en barristers in Engeland*

2.4.1 *Inleiding*

In par. 2.4.2 zal ik summier ingaan op de achtergrond van de tweedeling in de Engelse advocatuur, die tegenwoordig grofweg is verdeeld in *solicitors* en *barristers* maar die ik hierna ook gezamenlijk als ‘advocaten’ zal aanduiden. Daarnaast zal ik een aantal belangrijke ontwikkelingen in de 19e eeuw aanstippen.²⁰⁹ Ik zal in par. 2.4.3 en 2.4.4 kort stil staan bij de ontwikkelingen vanaf met name het einde van de 20ste eeuw en de regelingen die hieruit zijn voortgevloeid. Ook zal ik ingaan op de kernwaarden van de advocaat, de verhouding tussen advocaat en cliënt, de verschillende wijzen van beroepsuitoefening en het gedrags- en tuchtrecht (par. 2.4.5 t/m 2.4.8).

203. Martin 2008, p. 174.

204. Een honorair advocaat is een oud-advocaat die niet meer op het tableau staat ingeschreven maar nog wel stemrecht heeft in de algemene vergadering van de orde, Martin 2008, p. 123.

205. Martin 2008, p. 175.

206. Moret-Bailly 2008, p. 73.

207. Moret-Bailly 2008, p. 73. Ader e.a. 2016, p. 385. Het gaat zowel over morele en intellectuele onafhankelijkheid als over materiële onafhankelijkheid.

208. Zie hierover H 6. Basiswet art. 66-5; Decreet van 12 juli 2005, art. 4 en art. 7 al. 2; RIN art. 2 en 2 *bis*.

209. Deze tweedeling van de advocatuur berust op een voor het Engelse rechtssysteem kenmerkende historische ontwikkeling en is elders slechts te vinden in een aantal Australische deelstaten, Hong-Kong, Zuid-Afrika en de Republiek Ierland.

2.4.2 *Herkomst solicitors en barristers en ontwikkelingen in de 19e eeuw**Attorneys en solicitors*

De hedendaagse *solicitor* is terug te voeren op de Middeleeuwse *attorney*, die als voornaamste taak had het adviseren en het vertegenwoordigen van cliënten in de beginfase en bij de afwikkeling van een procedure.²¹⁰ *Attorneys* werkten in opdracht van de cliënt en konden de cliënt vertegenwoordigen en binden; een *attorney* had in een procedure waarin hij door de procespartij was benoemd *full power to win or lose in place of their principal*.²¹¹ De aanduiding *solicitor* werd in die tijd gebruikt voor een soort klerken die diverse administratieve werkzaamheden verrichtten voor hun opdrachtgevers, waaronder *attorneys* en landeigenaren. De naam verwees naar hun functie van het aantrekken van (*soliciting*) zaken bij een gerecht, vaak *the Court of Chancery*, het gerecht van de *Lord Chancellor* van waaruit later de *equity courts* zich ontwikkelden.²¹² *Solicitors* stonden lager aangeschreven dan *attorneys* en werden in die tijd door rechters en *benchers* van de *Inns of court* ook wel aangeduid als ‘*ministerial persons of an inferior nature*’.²¹³ *Attorneys* traden vaak op in *common law courts* en *solicitors* in *equity courts*.²¹⁴

Een wet uit 1729 formaliseerde het monopolie van *attorneys* en *solicitors* om te procederen (*litigation*).²¹⁵ Dit hield met name in het (schriftelijk) in gang zetten van de procedure en het voorbereiden van de bewijslevering. De invoering van de wet uit 1729 leidde ertoe dat het beroep in aanzien steeg en dat beide “subgroepen” hun belangen gingen verenigen. Een eerste aanzet tot zelfregulering volgde in 1739 met de oprichting van “*The Society of Gentlemen Practisers in the Courts of Law and Equity*”.²¹⁶ De *attorneys* en *solicitors*, die beiden niet waren toegelaten tot de *Inns of Court*, waar de *barristers* werkten, gingen geleidelijk aan verder als één beroepsgroep.²¹⁷

In 1823 kwam een groep vooraanstaande *attorneys* en *solicitors* bijeen om ‘The London Law Society’ op te richten met als doel het bevorderen van een goede praktijkuitoefening en het bewaken van de eer van de beroepsgroep.²¹⁸ Bij de oprichting op 2 juni 1825 werd een bestuur benoemd en verdween de verwijzing naar

210. Maute 2003, p. 1360. Rose 1998, p. 24.

211. Brand 1992, p. 43.

212. Prest 1986, p. 8. Zie ook Slapper & Kelly 2010, p. 576, 577.

213. Prest 1986, p. 8.

214. Maute 2003, p. 1362.

215. Verkijk 2010, p. 17. Abel-Smith & Stevens 1967, p. 20.

216. Maute 2003, p. 1363. Abel-Smith & Stevens 1967, p. 20.

217. De *solicitors* en *attorneys* waren wel lid van de *Inns of Chancery*.

218. Zie www.lawsociety.org.uk/about-us/our-history, laatst geraadpleegd op 27 december 2016. Abel-Smith & Stevens 1967, p. 53.

‘London’ om recht te doen aan de landelijke aspiraties van de organisatie. In 1831 verkreeg de organisatie haar eerste *Royal Charter* en de officiële naam luidde: ‘*The Society of Attorneys Solicitors Proctors and Others not being Barristers Practising in the Courts of Law and Equity in the UK*’.²¹⁹ In 1903 werd de naam gewijzigd in ‘*The Law Society*’, zoals de organisatie al in de wandelgangen werd aangeduid. De term *attorney* werd gaandeweg niet meer gebruikt. Aan de verdeling in *common law courts* en *equity courts* was een einde gekomen door de invoering van de *Judicature Acts* in 1873-75.²²⁰

Serjeants, apprentices en barristers

De *serjeants* waren de verre voorlopers van de *barristers*. Zij werden gezien als de aristocraten van de middeleeuwse advocatuur en stonden tot ver in de 16e eeuw aan de top van de hiërarchie van het juridische beroep.²²¹ De hoofdtak van een *serjeant* was het mondeling bepleiten van een zaak in rechte (*advocacy*) namens de eiser of de verweerder.²²² Tegen het einde van de 13e eeuw waren de *serjeants* de belangrijkste pleiters in the *Court of Common Pleas* en hadden ze tevens het recht om voor ieder ander gerecht op te treden.²²³ De *serjeants* waren – anders dan de *attorneys* en *solicitors* – wel op enige wijze onderlegd in het recht en in procedureregels en brachten in hun pleidooien ook juridische argumenten naar voren.²²⁴ Het Engelse proces heeft een sterk verbaal karakter en de *serjeants* werden ingeschakeld vanwege hun verbale vermogens.²²⁵ Het inhuren van een serjeant was de verantwoordelijkheid van de *attorney*.²²⁶

Vanaf het eind van de 13e eeuw ontwikkelde zich een subgroep van *serjeants*, de *apprentices*, een soort kruising tussen een rechtenstudent en een

219. Slapper & Kelly 2010, p. 577. Een *Royal Charter* is een document waarin de koning van Engeland bepaalde rechten en garanties toekende aan bijvoorbeeld een stad, een universiteit of een onderneming.

220. Abel-Smith & Stevens 1967, p. 51.

221. Rose 1998, p. 19. Maute 2003, p. 1365.

222. Rose 1998, p. 20, 21 en 27. Zie ook Verkijk 2010, p. 17. Zie ook Brand 1992, p. 46-49, p. 52-54 en p. 95-98, die stelt dat de *serjeant* zich in een procedure ook tot de jury richtte of reageerde als de jury tot een oordeel was gekomen en betrokken was bij het treffen van schikkingen tussen procespartijen tijdens een procedure.

223. Rose 1998, p. 21. Zie ook Maute 2003, p. 1365, volgens wie de *serjeants* in the *Court of Common Pleas* (ook wel *Court of the Common Bench*) exclusief bevoegd waren. Zie ook Brand 1992, p. 106-108.

224. Maute 2003, p. 1360. Zie ook Rose 1998, p. 31-32.

225. Verkijk 2010, p. 17.

226. Rose 1998, p. 24, 25. Brand 1992, p. 47. Zie ook Baker 1969, p. 211, die erop wijst dat in die tijd iedereen, dus ook cliënten rechtstreeks, een *serjeant* kon benaderen met het verzoek om bijstand in rechte.

advocaat-stagiaire.²²⁷ De *apprentices*, die in de loop der tijd een steeds belangrijker rol gingen innemen als pleiters in rechte, worden gezien als de (meer directe) voorgangers van de huidige *barristers* en organiseerden zich vanaf de 14^e eeuw in ‘*the Inns of Court*’, verenigingen die voor hun leden huisvesting regelden en de juridische opleiding verzorgden.²²⁸

De term *barrister* werd tot in de 16e eeuw slechts binnen de kring van ‘*the Inns*’ gebruikt, in verband met in het kader van de opleiding gehouden pleitwedstrijden, de *moots*.²²⁹ De ‘*bar*’, ofwel de balie, was een onderdeel van de zaalindeling van de hal van een *Inn* waar pleitoefeningen werden gehouden, waarschijnlijk geïnspireerd op de indeling van een rechtszaal.²³⁰ Pas later, toen de *Inns* in aanzien stegen, werd *barrister* ook als externe kwalificatie geaccepteerd, en deze kwalificatie kreeg in 1623 een wettelijke basis.²³¹

In de loop der tijd namen de *barristers* de plaats in die de *serjeants* hadden ingenomen.²³²

Hoewel de *barristers* in de 16^e en 17^e eeuw een losse verzameling vormden van elkaar sterk beconcurrerende individuen, deelden ze als gezamenlijk belang het instandhouden en het vergroten van hun geprivilegieerde status, met name het procesmonopolie in de hogere gerechten en de vrijheid om de eigen tarieven vast te stellen en te hanteren.²³³ Het beroep van *serjeant* verdween uiteindelijk in de 19^e eeuw.²³⁴ Slechts de *barristers* waren lid van de *Inns of Court*. Tot aan de invoering van de in 1990 ingevoerde *Courts and Legal Services Act* (hierna: CSLA) hadden de *barristers* een procesmonopolie bij alle hogere gerechten.²³⁵

227. ‘*The apprentices of the Common Bench*’, Rose 1998, p. 22. Zie ook Brand 1992, p. 110, die vermeldt dat deze groep zo genoemd werd omdat ze ‘studeerden’ om de juridische kennis en vaardigheden op te doen die vereist waren om *serjeant* van *The Common Bench* te worden.

228. Rose 1998, p. 23-24. Brand 1992, p. 110-112. Zie ook Brand 1987, p. 158-160.

229. Baker 1969, p. 215. Prest 1986, p. 40.

230. *Serjeants* bevonden zich in de rechtszaal ook vaak achter de *bar*, zie Brand 1992, p. 96.

231. Baker 1969, p. 217, 218. Zie ook Prest 1986, p. 5 die verwijst naar een wet uit 1532, waarin *barristers* voor het eerst werden erkend als ‘rechtsgeleerden’ en naar de rechtszaak *Broughton vs. Prince* uit 1590, waarin voor het eerst werd aangenomen dat een ‘*call to the bar*’ van een *Inn of Court* als minimumeis gold om *the right of audience* te krijgen in een van de hogere rechtbanken.

232. Tussen 1590 en 1639 traden meer dan 2000 *barristers* toe tot de balie, zie Prest 1986, p. 83.

233. Prest 1986, p. 320.

234. Rose 1998, p. 24.

235. *Solicitors* konden in sommige zaken als advocaat optreden bij de *Crown Courts*, zie Slapper & Kelly 2010, p. 584.

2.4.3 *De CLSA; rights of audience en afbreken monopolies*

De Engelse advocatuur is vanaf het einde van de vorige eeuw, met name sinds de invoering van de CLSA in 1990, ingrijpend gewijzigd. De Engelse advocatuur kreeg in de tweede helft van de vorige eeuw nogal wat kritiek te verduren. Deze kritiek kwam naar voren in een aantal rapporten die in die periode over de advocatuur verschenen.²³⁶ Belangrijkste kritiekpunten van cliënten waren: de traagheid van de afwikkeling van juridische procedures, de hoge kosten van advocaten en de slechte communicatie tussen advocaat en cliënt.²³⁷ In de jaren '80 van de vorige eeuw speelde ook de vraag of de beroepsgroep zich zou moeten aanpassen aan het streven van de regering naar meer marktwerking en aan de toenemende commercialisering; onderdeel hiervan vormde de discussie tussen de *Law Society* en de *Bar* over de vraag of de *right of higher audience*, het recht om ook voor de hogere gerechten te mogen verschijnen, nog steeds voorbehouden zou moeten blijven aan de *barristers*.²³⁸ In een aantal hierop volgende consultatiedocumenten, *Green papers*, kwam naast de privileges en monopolies van de advocatuur de zelfregulering door de beroepsgroep aan de orde.²³⁹

De toenmalige Lord Chancellor, Lord Mackay, achtte genoemde monopolies niet (langer) in het belang van de afnemers van juridische diensten omdat deze onnodig de keuzevrijheid zouden beperken en de prijzen voor deze juridische diensten kunstmatig hoog zouden houden.²⁴⁰ Na deze consultatieronde volgde in 1989 een *White paper* met de naam: *Legal Services: A Framework for the Future*.²⁴¹ Een groot aantal van de hierin opgenomen voorstellen zijn geïmplementeerd in de in 1990 ingevoerde CLSA. De wijzigingen die zijn ingezet als gevolg van (onder meer) deze wet hebben niet alleen betrekking op *solicitors* en *barristers*, maar op de gehele markt van juridische dienstverleners.

Een van de meest ver strekkende gevolgen van de CLSA is het “afbreken” van de historische monopolies op bepaalde vormen van juridische dienstverlening door de *solicitors* en de *barristers*. Het bepleiten van de zaak ten overstaan van de

236. Deze rapporten werden de ene keer in opdracht van de overheid, de andere keer van de rechterlijke macht en soms van de beroepsgroepen zelf opgesteld. Zie Verkijk 2010, p. 22 e.v.

237. Zie bijvoorbeeld het Benson-rapport 1979 (vernoemd naar de voorzitter van de speciaal daartoe in het leven geroepen *Royal Commission*, Sir Benson), p. 33, 34 en 293; het Marre-rapport 1988 (vernoemd naar de voorzitter van de door de *Law Society* en de *Bar* ingestelde gezamenlijke commissie), p. 58, 59. Verkijk 2010, p. 23-28 en 30, 31.

238. Zie rapport Commissie Marre. Verkijk 2010, p. 30-31.

239. *Green paper on conveyancing*, *Green paper on the work and organisation of the legal profession* en *the Green paper on contingency fees*. Zie hierover Verkijk 2010, p. 32-37.

240. Slapper & Kelly 2010, p. 593.

241. White Paper 1989.

rechter, *advocacy*, was grotendeels voorbehouden geweest aan de *barristers* en de praktijk van *conveyancing*, de overdracht van onroerend goed, hoorde lange tijd thuis bij de *solicitors*, terwijl *solicitors* exclusief bevoegd waren ook andere notariële taken te vervullen.²⁴²

Op grond van artikel 17 van de CLSA was het voortaan – onder bepaalde voorwaarden – toegestaan de categorie van personen aan wie *the rights of audience* konden worden toegekend, uit te breiden.²⁴³ Het doel van deze bepaling was om het aanbod van diensten en dienstverleners op dit terrein te verruimen (en te verbeteren) zonder de eisen van een goede en efficiënte rechtsbedeling te veronachtzamen. Ook kon de praktijk van *conveyancing* als gevolg van de CLSA worden uitgevoerd door *licensed conveyancers*.²⁴⁴ Het monopolie op *litigation*, dat op grond van de *Solicitors Act 1974*, bij de *solicitors* berustte, werd afgeschaft.²⁴⁵

2.4.4 *Access to Justice Act 1999*

Aan de invoering van de *Access to Justice Act* in 1999 ging weer een witboek vooraf: de *White paper Modernising Justice*.²⁴⁶ In het witboek werd er op gewezen dat de uitbreiding van de *rights of audience* nog niet echt van de grond kwam. Slechts 600 *solicitors* hadden gebruik gemaakt van de mogelijkheid om op grond van de CLSA *rights of audience* te verkrijgen.²⁴⁷

The *Access to Justice Act* gaat verder dan de CLSA in het uitbreiden van de *rights of audience*. In art. 36 van de *Access to Justice Act* is neergelegd dat voortaan in beginsel zowel *solicitors* als *barristers* *the right of audience* hebben en geacht worden gekwalificeerd te zijn om bij alle gerechten op te treden.²⁴⁸ De beroepsorganisaties zelf bleven bevoegd om (nadere) opleidings- en ervaringseisen te stellen.

Met deze wet beoogde de regering tevens haar invloed te versterken op de normen waaraan advocaten zouden moeten voldoen en het toezicht daarop. Beroepsnormen werden wettelijk verankerd. Op grond van art. 42 *Access to Justice*

242. Slapper & Kelly 2010, p. 593. Verkijk 2010, p. 21.

243. Als voorwaarden golden bijvoorbeeld opleidings- en – proceservaringseisen, het bestaan van gedragsregels die de goede rechtsbedeling bevorderen en een systeem van toezicht op de naleving ervan. Slapper & Kelly 2010, p. 593 e.v.

244. Slapper & Kelly 2010, p. 593.

245. Hiermee wordt bedoeld het starten van een procedure en het nemen van de vervolgstappen met uitzondering van *advocacy*. Verkijk 2010, p. 38.

246. White Paper 1998.

247. White Paper 1998, p. 18-20. Als reden werd onder meer genoemd dat de toelatingsprocedures ingewikkeld en traag waren. Verkijk 2010, p. 41.

248. In beginsel geldt dit ook voor advocaten in dienstbetrekking.

Act geldt voor een ieder aan wie *the right of audience* of het recht op *litigation* toekomt, een wettelijke *duty to the court to act with independence in the interests of justice*.²⁴⁹ Daarnaast moeten *solicitors* en *barristers* zich houden aan de gedragsregels van hun beroepsgroep met betrekking tot het recht om te procederen.²⁵⁰

2.4.5 *Huidige regelgeving en organisatie in hoofdlijnen*

Legal Services Act 2007

In 2004 verscheen het eindrapport Clementi, waarvan de uitkomsten voor een groot deel zijn overgenomen in de (voorlopig) meest recente wetgeving op het gebied van juridische dienstverlening, de *Legal Services Act 2007*.²⁵¹ Sir David Clementi was in 2003 door de toenmalige Lord Chancellor gevraagd om, met het oog op bevordering van de vrije mededinging en om vernieuwing te stimuleren, een normatief kader te ontwikkelen voor de juridische beroepsgroep. Hierbij diende rekening te worden gehouden met het algemeen belang en het belang van consumenten bij een goed werkende juridische sector.²⁵²

In de *Legal Services Act* worden voor het eerst expliciet *professional principles* (kernwaarden) benoemd, die als uitgangspunt zouden moeten gelden voor het gedrag van advocaten en de gedragscodes van advocaten.²⁵³ Op grond van de *Legal Services Act* is ook een aantal institutionele wijzigingen doorgevoerd. Daarnaast introduceerde de *Legal Services Act* de mogelijkheid van *alternative business structures* (ABS). Als gevolg hiervan is de mogelijkheid geschapen om advocaten op ruimere wijze toe te staan samen te werken met andere beroepsgroepen (bijvoorbeeld accountants en surveyors) in *Multi-Disciplinary Partnerships* (MDPs). Ten slotte werd externe financiering en zeggenschap door niet-advocaten in advocatenkantoren toegestaan.²⁵⁴

249. In art. 42 Access to Justice Act zijn art. 27 sub 2A en 28 sub 2A CLSA ingevoegd.

250. Verkijk 2010, p. 45 en 53. Onderdelen van de *Code of Conduct* van de Bar Council kregen aldus een wettelijke basis. De wettelijke basis gold al voor regelingen van de Law Society op grond van de *Solicitor's Act 1974*.

251. Clementi-rapport 2004.

252. Clementi rapport 2004, p. 1. Verkijk 2010, p. 46.

253. De wet heeft het overigens over professionele verplichtingen van leden van beroepsgroepen die het recht van *advocacy* of *litigation* hebben gekregen.

254. Zie Verkijk 2010, p. 46 e.v. Slapper & Kelly 2010, p. 574-575.

Organisatie

Er is een overkoepelende regelgevende en toezichthoudende instantie voor de juridische beroepen ingesteld, de *Legal Services Board*.²⁵⁵ Het is een onafhankelijke instelling die echter verantwoording is verschuldigd aan de Lord Chancellor, die tevens de leden benoemt.²⁵⁶ Een van de bevoegdheden van de *Legal Services Board* is het instellen van een *Office for Legal Complaints*: een onafhankelijk soort eerstelijns bureau dat zich buigt over consumentenklachten over juridische dienstverleners.

De Law Society treedt op als belangenbehartiger van de beroepsgroep van *solicitors*. De Law Society heeft haar regelgevende bevoegdheid overgelaten aan de *Solicitors' Regulation Authority* (hierna: SRA), die regelgevende bevoegdheid heeft op in de wet specifiek genoemde terreinen.²⁵⁷ Deze autoriteit is verantwoording verschuldigd aan de *Legal Services Board*.²⁵⁸ De beroepsorganisatie van *barristers* wordt bestuurd door de Bar Council, die optreedt als belangenbehartiger naar derden, zoals de overheid en de Law Society. Voor de *barristers* is sinds 2006 de daartoe opgerichte *Bar Standards Board* belast met het aannemen van (gedragsrechtelijke) regelgeving.

Gedrags- en tuchtrecht

Als 'officers of the court' stonden en staan *solicitors* onder rechterlijk toezicht.²⁵⁹

De behandeling van consumentenklachten over *solicitors*- voornamelijk naar aanleiding van declaratiegeschillen – is als gevolg van de *Legal Services Act* sinds 2010 neergelegd bij de onafhankelijke *Office for Legal Complaints* (OLC).²⁶⁰ De OLC heeft de *Legal Ombudsman* ingesteld, een onafhankelijke ombudsman voor

255. De meerderheid van de leden bestaat uit niet-advocaten.

256. Verkijk 2010, p. 48.

257. De Law Society blijft eindverantwoordelijk voor de door de SRA aangenomen regelgeving. De *Legal Services Act 2007* verplicht de bevoegde regelgevende instanties om hun regulerende taken te scheiden van hun taak als belangenbehartiger.

258. Nieuwe regels moeten ter goedkeuring worden voorgelegd aan de Legal Services Board. Ook kan de Legal Services Board uit eigen beweging aanwijzingen geven aan bijvoorbeeld de Law Society of de Bar Council.

259. Dit is wettelijk vastgelegd sinds de *Solicitor's Act 1974*. De advocaat die zich misdraagt kan door de rechter disciplinair worden gestraft. Zie ook par. 1.1.3.d *Legal Services Act*. De rechter kan de advocaat ook veroordelen in de kosten van het geding. Als gevolg van de CLSA kunnen ook *barristers* geconfronteerd worden met een *wasted costs order*, een persoonlijke veroordeling in de kosten. Zie ook Verkijk 2010, p. 39, 48 en 49.

260. Zie www.legalservicesboard.org.uk/about_us/office_for_legal_complaints/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016 en www.legalombudsman.org.uk/about-us/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016. Zie ook Slapper & Kelly 2010, p. 577, 580.

consumentenklachten over juridische dienstverlening, die alle soorten klachten tegen advocaten in behandeling kan nemen.²⁶¹

De *Solicitor's Disciplinary Tribunal* (SDT), dat net als de OLC een van de *Law Society* en de SRA onafhankelijk orgaan is, buigt zich over disciplinaire klachten tegen *solicitors* die gebaseerd zijn op strijd met de gedragsregels en 'professional misconduct'.²⁶² De sancties die de SDT kan opleggen betreffen onder meer schrapping van de rol, schorsing voor bepaalde of onbepaalde tijd, waarschuwing en het opleggen van een boete.²⁶³

Sinds de invoering van de *Legal Services Act* is de *Bar Standards Board* verantwoordelijk voor de regeling van de tuchtrechtspraak voor *barristers*. De verantwoordelijkheid voor het instellen en beheren van disciplinaire colleges en de benoeming van de leden berust bij de *Council of the Inns of Court*. De uitvoering hiervan geschiedt door de *Bar Tribunal and Adjudication Service*.²⁶⁴ De voorheen voor *barristers* geldende immuniteit voor beroepsaansprakelijkheidsclaims van cliënten is naar aanleiding van een rechterlijke uitspraak in 2000 opgeheven.²⁶⁵

De gedragsregels voor *solicitors* vindt men in de SRA Code of Conduct.²⁶⁶ Deze Code of Conduct is uitgegeven onder verantwoordelijkheid van de SRA en verving in 2007 de *Guide to the Professional Conduct of Solicitors*.²⁶⁷ De gedragsregels die specifiek van toepassing zijn op *barristers* vindt men sinds 6 januari 2014 in hoofdstuk 2 van de *Bar Standards Board Handbook* (BSB Handbook).²⁶⁸ Art. 188 *Legal Services Act* geeft een wettelijke basis aan de gehoudenheid van *solicitors* en *barristers* om de gedragsregels na te leven.²⁶⁹

261. Slapper & Kelly 2010, p. 600 e.v. De OLC fungeert als bestuur van de *Legal Ombudsman*.

262. De bevoegdheden van de SDT berusten nog op de *Solicitor's Act* 1974. De SRA instigeert ongeveer 90% van de klachten die door de SDT worden behandeld. Zie ook: www.solicitors-tribunal.org.uk/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016.

263. Slapper & Kelly 2010, p. 581.

264. Zie: www.tbta.org.uk/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016.

265. Slapper & Kelly 2010, p. 588.

266. Thans de SRA Code of Conduct 2011, te raadplegen via www.sra.org.uk/solicitors/handbook/code/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016.

267. De eerste vastlegging van algemeen gedragsrecht van *solicitors* dateert al van 1960, de *Guide* van Sir Thomas Lund. Overigens bestonden daarvoor al de *Practice Rules*, die slechts op een beperkt aantal gevallen betrekking had. Zie Verkijk 2010, p. 50 e.v.

268. Thans is het BSB Handbook te raadplegen via: www.barstandardsboard.org.uk/regulatory-requirements/bsb-handbook/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016. Voorheen waren de gedragsregels te vinden in de door de *Bar Council* uitgegeven *Code of Conduct*. De eerste editie dateerde uit 1980. Daarvoor waren de gedragsregels voor *barristers* gerangschikt in de *Guide to Conduct and Etiquette at the Bar of England and Wales* (Sir William Boulton; eerste druk 1953).

269. Art. 188 jo 176 (1) *Legal Services Act* heeft betrekking op de verplichtingen van *advocates* en *litigators*. Zie ook Verkijk 2010, p. 53.

2.4.6 Wijzen van beroepsuitoefening

Solicitors

Tot niet zo lang geleden werd het verschil tussen een *solicitor* en een *barrister* kort gezegd als volgt weergegeven: de *solicitor* werd aangemerkt als een juridische equivalent van de huisarts, die rechtstreekse contacten met cliënten onderhield en zodra in een zaak specifieke deskundigheid was vereist, ofwel geprocedeerd moest worden, een *barrister* inschakelde.²⁷⁰

Dit beeld is tegenwoordig genuanceerder. Veel *solicitors*, met name degenen die werkzaam zijn op grote kantoren, zijn tegenwoordig gespecialiseerd in bepaalde rechtsgebieden. Als gevolg van het toekennen aan *solicitors* van *the rights of higher audience* zijn ook steeds meer *solicitors* die wat betreft praktijkuitoefening nauwelijks te onderscheiden zijn van een *barrister*. Binnen de kring van *solicitors* is nog wel een grote diversiteit. Onder de werkzaamheden van een *solicitor* kunnen vallen:

- het bijstaan en adviseren van privé-personen op verschillende juridische gebieden: het begeleiden van cliënten bij de koop en verkoop van onroerend goed, het opstellen van testamenten, het bijstaan van cliënten bij echtscheidingen, het bijstaan van cliënten bij het indienen van schadeclaims en het vertegenwoordigen van cliënten bij de lagere gerechten (*magistrate court, county court, tribunals*), en, indien daartoe gekwalificeerd, ook bij de hogere gerechten (de *crown court, de high court, court of appeal*);
- het juridisch adviseren van ondernemingen en ‘corporate clients’ op het gebied van arbeidsrecht, commerciële contracten, fusies en overnames, verzekeringsrecht, octrooi- en auteursrechten, banking, entertainment law, enz;

Per 31 juli 2015 waren ongeveer 168.000 *solicitors* ingeschreven op de rol, waarvan circa 133.000 een *practising certificate* hadden (zie hierna). Ongeveer 90.000 *solicitors* werkten in de hierboven omschreven ‘private praktijk’. De kantoren waar het werk gedaan wordt variëren van eenmanskantoren tot multinationale kantoren met honderden partners. Daarnaast zijn ongeveer 26.000 *solicitors* werkzaam buiten de private praktijk, bijvoorbeeld als advocaat in loondienst bij commerciële bedrijven of industrieën dan wel werkzaam voor lokale overheden of in dienst van de ‘Government Legal Service’. Ongeveer 2.300 *solicitors* werken bij ‘the Crown Prosecution Service’.²⁷¹

270. Slapper & Kelly 2010, p. 576.

271. Zie: www.lawsociety.org.uk/support-services/research-trends/annual-statistics-report-2015/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016.

Om als *solicitor* werkzaam te kunnen zijn moet aan een aantal opleidings- en ervaringsvereisten zijn voldaan. De gangbare procedure is dat men na het voltooien van een universitaire rechtenopleiding de eenjarige *Legal Practice Course* (LPC) doorloopt, gevolgd door een stageperiode van 2 jaar bij een *solicitors* kantoor of andere vergelijkbare en erkende organisatie.²⁷² Na succesvolle afronding van deze procedure kan men bij de SRA een verzoek indienen tot inschrijving op de rol (*Roll of Solicitors*) en tot verkrijging van de '*practicing certificate*'.²⁷³ Met ingang van 1 november 2016 gelden niet langer de voorheen door de SRA gestelde permanente opleidingsvereisten (*Continuing Professional Development*), maar is elke *solicitor* verantwoordelijk voor het onderhouden van zijn kennis en vaardigheden.²⁷⁴

Barristers

Hoewel *advocacy* niet langer meer het exclusieve specialisme van de *barrister* is, wordt de *barrister* nog steeds geassocieerd met de rechtszaal. Een groot deel van de *barristers* spendeert een groot deel van de tijd aan het concipiëren van (proces)stukken, waaronder het opstellen van de *pleadings*, nu ook wel '*statements of case*' genoemd, en het schrijven van juridische adviezen aan *solicitors* op vaak gespecialiseerde rechtsgebieden. *Barristers* kunnen optreden voor de verdediging of voor de vervolgende instantie in strafzaken en voor de eiser en verweerder in civiele zaken. Over het algemeen specialiseren gevestigde *barristers* zich in bepaalde rechtsgebieden.

Er zijn ongeveer 16.000 *barristers* werkzaam in Engeland en Wales. Hiervan werken ongeveer 13.000 *barristers* in *Chambers*, waarbij ze kantoorruimte huren of delen, vaak voor eigen rekening en risico.²⁷⁵ Het overige deel van de *barristers* werkt in dienstverband, bij commerciële bedrijven, bij kantoren met *solicitors* of voor de lokale of centrale overheid.²⁷⁶

272. Zie voor een overzicht van de mogelijkheden om *solicitor* te worden: www.lawsociety.org.uk/law-careers/becoming-a-solicitor/qualifying-as-a-solicitor/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016. Zie ook www.sra.org.uk/students/academic-stage/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016.

273. Zie www.lawsociety.org.uk/law-careers/becoming-a-solicitor/membership-of-the-lawsociety/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016. Slapper & Kelly, p. 577.

274. www.sra.org.uk/solicitors/cpd/solicitors.page, laatst geraadpleegd op 24 december 2016. *Solicitors* moeten hierover jaarlijks opgave doen aan de SRA.

275. Zie: www.barstandardsboard.org.uk/media-centre/research-and-statistics/statistics/practising-barrister-statistics/.

276. Zie www.barcouncil.org.uk/about-the-bar/about-barristers/where-do-barristers-practise/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016. *Barristers* in dienstverband kunnen tegenwoordig ook bij een LDP werken en daarin aandeelhouder of bestuurder zijn.

Barristers zijn aangesloten bij een van de vier *Inns of Court*, te weten *Inner Temple*, *Middle Temple*, *Lincoln's Inn* en *Gray's Inn*. Het bestuur van de *Inns of Court* bestaat uit senior leden, die *Benchers* worden genoemd. Dat kunnen *Queen's Councils* (QCs) zijn of rechters.²⁷⁷ De *Inns* zijn verantwoordelijk voor de 'call to the bar'.

Hoewel dat inmiddels ook aan verandering onderhevig is, wordt een *barrister* in veel gevallen niet rechtstreeks door de cliënt ingeschakeld, maar door een *solicitor* of andere professionele partij.²⁷⁸ Sinds 2003 werd het mogelijk voor cliënten die geen advocaat zijn rechtstreeks een *barrister* in te schakelen.²⁷⁹ Om als *barrister* werkzaam te zijn gelden opleidings- en stage eisen, waaronder het verkrijgen van een academische graad, bij voorkeur een 'undergraduate degree in law' en het volgen van de *Bar Professional Training Course* (BPTC). Om de BPTC te volgen moet men ingeschreven staan bij een van de *Inns*. Tenslotte volgt nog een stageperiode van een jaar, 'pupillage', die bij een van de *Chambers* kan worden gevolgd. De afstudeerceremonie van de BPTC valt samen met de ceremonie van het lid worden van de balie: 'being called to the Bar'.²⁸⁰

2.4.7 De verhouding tussen de advocaat en zijn cliënt

De verhouding tussen advocaat en cliënt, ervan uitgaande dat de cliënt een leek is, bestaat in de meeste gevallen tussen de *solicitor* en de cliënt.²⁸¹ De overeenkomst die wordt gesloten tussen de advocaat en zijn cliënt brengt bijbehorende verplichtingen naar common law met zich mee.²⁸² Deze overeenkomst is qua rechtsfiguur te vergelijken met de Nederlandse overeenkomst van opdracht.²⁸³

277. Slapper & Kelly, p. 585, 586. QCs zijn senior barristers met een zekere staat van dienst en minimaal 10 jaar ervaring.

278. Bijvoorbeeld door een andere *barrister*, een buitenlandse advocaat of iemand die is aangesloten bij één van de andere op grond van de *Legal Services Act* erkende beroepsgroepen, zie: www.barcouncil.org.uk/using-a-barrister/how-to-instruct-a-barrister/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016.

279. Slapper&Kelly, p. 587. Zie ook: www.barcouncil.org.uk/using-a-barrister/how-to-instruct-a-barrister/.

280. Naast het afronden van de BPTC geldt als ingangseis om lid te worden van de balie dat men een minimum aantal opleidingsbijeentkomsten en diners van de *Inn* waar men is ingeschreven moet hebben bijgewoond. Zie www.barstandards.board.org.uk/qualifying-as-a-barrister/current-requirements/, laatst geraadpleegd op 24 december 2016.

281. *Barristers* kunnen sinds kort ook contracteren met hun (professionele) cliënt. Zie www.barstandards.board.org.uk, Verkijk 2010, p. 238.

282. Verkijk 2010, p. 238.

283. Verkijk 2010, p. 240.

De rechten en verplichtingen in de relatie tussen de *solicitor* en zijn cliënt worden in de eerste plaats bepaald door wat zij afspreken. Op grond van common law moet de *solicitor* onder meer bekwaam zijn en moet hij zorgvuldig handelen.²⁸⁴ De relatie tussen *solicitor* en cliënt wordt gekenmerkt als een vertrouwensrelatie (*fiduciary relation*).²⁸⁵ Dit brengt onder meer met zich mee, dat de *solicitor* geen misbruik mag maken van de afhankelijke positie van zijn cliënt.²⁸⁶ Uit deze vertrouwensrelatie vloeit tevens voort de verplichting van de advocaat om de informatie van de cliënt vertrouwelijk te behandelen.²⁸⁷

De regels van vertegenwoordiging (*agency*) vullen de overeenkomst tussen advocaat en cliënt aan en zijn mede bepalend voor de verdeling van de zeggenschap binnen hun relatie.²⁸⁸ Tenslotte dient de *solicitor* zich te houden aan zijn gedragsregels en aan zijn verplichtingen als ‘*officer of the court*’.²⁸⁹

Een *barrister* is ‘formeel’ geen officer of the court, maar heeft wel vergelijkbare *duties to the court*.²⁹⁰ Zowel voor de *solicitor* als voor de *barrister* houden deze verplichtingen jegens de rechtspleging in, dat indien de belangen van rechtspleging en de cliënt strijdig zijn, de advocaat de belangen van zijn cliënt moet onderwerpen aan die van de rechtspleging.

Vaak is de *solicitor* in de relatie tot de *barrister* aan te duiden als de professionele cliënt. Door zijn expertise is deze relatie niet geheel vergelijkbaar met die tussen een *solicitor* en zijn ‘leek-clieënt’. Een aantal in de relatie *solicitor* – cliënt geldende verplichtingen is ook van toepassing in de relatie *barrister-solicitor*, bijvoorbeeld de verplichting om de belangen van de cliënt te behartigen en de verplichting om informatie van de cliënt vertrouwelijk te behandelen.²⁹¹

284. Verkijk, 2010, p. 243.

285. Het kenmerken van de relatie als *fiduciary* (vertrouwensrelatie) betekent dat van de *solicitor* totale eerlijkheid en openheid wordt verlangd jegens de cliënt. Zie Verkijk 2010, p. 243-247.

286. Verkijk, 2010, p. 244. De cliënt is immers genoodzaakt een zeker vertrouwen te stellen in de *solicitor*.

287. Zie H 7.

288. Verkijk, 2010, p. 239, 250. Dat de advocaat de cliënt vertegenwoordigt impliceert dat de beslissingsbevoegdheid bij de cliënt ligt en dat de advocaat in beginsel verplicht is de aanwijzingen van de cliënt op te volgen. Hij mag in ieder geval niet tegen de uitdrukkelijke wens van de cliënt ingaan. Wel behoudt de advocaat te allen tijde een eigen verantwoordelijkheid en wordt dit beginsel in ieder geval beperkt door zijn *duty to the court*.

289. Dit begrip houdt in ieder geval dat de *solicitor* onderworpen is aan rechterlijke discipline. Zie hierover Verkijk 2010, p. 98 en 102-111.

290. Verkijk 2010, p. 98 en 239. *Barristers* zijn niet onderworpen aan toezicht door de rechter, maar tegenwoordig, mede als gevolg van de *Legal Services Act*, valt er geen onderscheid meer te maken tussen de verplichtingen van *barristers* en *solicitors* jegens de rechtspleging.

291. Zie H 7.

2.4.8 Rol van de solicitor en de barrister en kernwaarden

De *solicitor* en de *barrister* hebben van oudsher een belangrijke rol in de rechtsbedeling en worden geacht voor rechtzoekenden de toegang tot het recht en de rechter te verzekeren. De *solicitor* heeft de taak om cliënten van gedegen juridisch advies en bijstand te voorzien en hen ook in rechte te vertegenwoordigen. *Barristers* verlenen specialistisch juridisch advies en vertegenwoordigen cliënten bij de hogere gerechten. Hun proceswerkzaamheden zijn in de *Legal Services Act* 2007 erkend als “*reserved activities*” en ze hebben verplichtingen jegens de rechtspleging. In de *Legal Services Act* 2007 zijn voor het eerst beginselen opgenomen die richtinggevend zijn voor het gedrag van advocaten.²⁹² Het betreft de volgende kernwaarden:

- onafhankelijkheid en integriteit; “*acting with independence and integrity*”. Deze kernwaarden worden in de wet samen genoemd. Het zijn twee verschillende kernwaarden. Het gaat hier om onafhankelijke beroepsuitoefening in het algemeen en met name de onafhankelijkheid van derden, waaronder de overheid;²⁹³ Integriteit moet in acht worden genomen jegens cliënten, de rechter, advocaten en andere derden en impliceert dat de dienstverlening kwalitatief en ethisch hoogstaand moet zijn. Voorkomen moet worden dat het vertrouwen in de beroepsuitoefening wordt geschaad.²⁹⁴
- deskundig; “*maintaining proper standards of work*”. De door advocaten geleverde diensten moeten aan bepaalde kwaliteitseisen voldoen;
- partijdig; “*acting in the best interests of client*”. De advocaat moet de belangen van cliënt optimaal behartigen. Hierbij mag niet in strijd met de wet worden gehandeld en moet in het belang van het recht worden gehandeld;²⁹⁵
- “*complying with the duty to the Court to act with independence in the interests of justice*”. Advocaten moeten bij het optreden in een procedure hun verplichtingen jegens de rechter nakomen om op onafhankelijke wijze in het belang van het recht te handelen;²⁹⁶ Met de onafhankelijkheid wordt hier met name bedoeld de onafhankelijkheid die de advocaat jegens zijn cliënt moet hebben. Deze onafhankelijkheid van de advocaat tegenover zijn cliënt kan als onderdeel worden van de verantwoordelijkheid die de advocaat heeft jegens

292. Art. 1 (3) *Legal Services Act*.

293. Clementi-rapport 2004, p.3. Verkijk 2010, p. 714.

294. Clementi-rapport 2004, p. 21.

295. Clementi-rapport 2004, p. 21.

296. Art. 188 jo art. 176 *Legal Services Act* 2007. Deze verplichtingen geldt voor leden van beroepsgroepen die het recht hebben om *advocacy of litigation* uit te oefenen. Zie ook reeds art. 42 van de *Access to Justice Act* 1999.

de rechtspleging.²⁹⁷ Het houdt onder meer in, dat de advocaat de rechter niet moet misleiden, dat van de advocaat redelijke inspanningen worden verlangd om de rechter voor te lichten over relevante uitspraken en wetgeving en dat de advocaat moet voorkomen dat zijn onafhankelijkheid in gevaar komt.²⁹⁸

- vertrouwelijkheid; “*keeping clients’ affairs confidential*”. Deze kernwaarde komt uitvoerig aan bod in Hoofdstuk 7.

Daarnaast moeten *solicitors* en *barristers* voldoen aan hun respectievelijke gedragsregels, waarin onder meer deze kernwaarden zijn geïntegreerd en nader zijn uitgewerkt.²⁹⁹

2.5 Conclusie

Het doel van dit hoofdstuk was om in grote lijnen een beeld te schetsen van het beroep advocaat zoals dat in Nederland, Frankrijk en Engeland werd en wordt uitgeoefend. Het beroepsgeheim in de drie onderzochte landen vloeit immers voort uit de aard van het door de advocaat uitgeoefende beroep en is van oudsher gekoppeld aan de rol en de specifieke kenmerken van het beroep advocaat.

Ik ben in dit hoofdstuk nagegaan of in de drie onderzochte landen “de aard van het beroep” van de advocaat wel voldoende overeenkomsten heeft om een zinvolle vergelijking te maken van het beginsel van vertrouwelijkheid in de onderzochte landen. Dat is naar mijn mening het geval.

Ondanks verschillen in beroepsregulering, organisatie en op sommige punten ook wijzen van beroepsuitoefening, vervult de advocaat in de drie landen een centrale rol in de rechtsbedeling ten aanzien van de effectivering van rechten van rechtzoekenden. De advocaat vervult hiermee een belangrijke maatschappelijke taak. De advocaat heeft als kerntaak de rechtspositie van zijn cliënt te waarborgen en doet dit zowel door het geven van juridisch advies als door het vertegenwoordigen en verdedigen van cliënten in juridische procedures en conflicten.

Om zijn kerntaak goed te kunnen vervullen worden aan de advocaat bepaalde eisen gesteld en moeten de advocaat en zijn beroepsuitoefening aan een aantal specifieke kenmerken voldoen. In de drie landen worden eisen gesteld aan de

297. Zie hierover Verkijk 2010, p. 714 en 715.

298. Zie uitleg bij de Conduct Rules, CI, p. 23 van het BSB Handbook: www.barstandardsboard.org.uk/media/1731225/bsb_handbook_sept_2015.pdf, laatst geraadpleegd op 24 december 2016. De “*duty to the court*” kan echter geen afbreuk doen aan de geheimhoudingsplicht jegens de cliënt.

299. Art. 188 (3) jo art. 176 (1) Legal Services Act.

deskundigheid van de advocaat en zijn er toelatingseisen in de vorm van opleidingsvereisten en ervaringseisen. Er wordt gereguleerd toezicht gehouden en er is gedrags- en tuchtrecht om de kwaliteit van de beroepsuitoefening te bewaken. In de drie landen zijn voor het merendeel gelijke of vergelijkbare kernwaarden van de advocaat benoemd. In de drie landen zijn deze in ieder geval terug te voeren op onafhankelijkheid, integriteit, deskundigheid, partijdigheid en vertrouwelijkheid.